

UNIVERSITEIT GENT
FACULTEIT POLITIEKE EN SOCIALE WETENSCHAPPEN

SOCIALE IMPLICATIES VAN STADSVERNIEUWING:
**Een multilevelstudie naar de invloed van gentrificatie op sociale
cohesie in Gentse wijken.**

Wetenschappelijk artikel

aantal woorden: 9716
(excl. abstract [295], tabellen, voetnoten, referenties en bijlage)

EVA CHRISTIAENS

MASTERPROEF SOCIOLOGIE

PROMOTOR: PROF. DR. JOHN LIEVENS

COMMISSARIS: LORE VAN PRAAG

ACADEMIEJAAR 2014 – 2015

Inzagerecht in de masterproef (*)

Ondergetekende, Eva Christiaens

geeft hierbij toelating / ~~geen toelating~~ (**) aan derden, niet-
behorend tot de examencommissie, om ~~zijn~~/haar (**)
proefschrift in te zien.

Datum en handtekening

18 mei 2015

Eva Christiaens

Deze toelating geeft aan derden tevens het recht om delen uit
de scriptie/ masterproef te reproduceren of te citeren, uiteraard
mits correcte bronvermelding.

**(*) Deze ondertekende toelating wordt in zoveel exemplaren
opgemaakt als het aantal exemplaren van de scriptie/masterproef
die moet worden ingediend.**

**Het blad moet ingebonden worden samen met de scriptie
onmiddellijk na de kaft.**

() schrappen wat niet past**

Dankwoord

Tijdens het schrijven van deze thesis heb ik heel wat steun gekregen uit verschillende hoeken, die daarom best een bedanking verdienen.

Ten eerste wil ik mijn promotor Prof. Dr. John Lievens bedanken voor zijn constructieve begeleiding, ook al viel mijn uiteindelijke onderwerp niet meer binnen zijn eigen vakgebied. Ik apprecieer zijn aanpak vooral omdat zelfstandigheid werd aangemoedigd, maar er wel gericht werd bijgestuurd waar nodig. Op vlak van methodologie geloof ik zeker dat ik hierdoor betere keuzes heb gemaakt. Ten tweede zorgden ook de tips van assistent Ad Coenen en de hulp van de dienst Data-analyse van Stad Gent m.b.t. de gebruikte gegevens ervoor dat ik minder zenuwen opliep, waarvoor dank.

Verder bedankt aan de medesociologen die net als ik veel te vaak in de Paddenhoek zaten en de daaropvolgende koffiepauzes die net als de lunchpauzes veel te vaak uitliepen. Aan Ellis voor haar initiatie in stadskarten tekenen. Aan het wekelijkse thesiscafé, een fantastisch, maar wat minder productief initiatief door pol & soc'ers naar mijn hart.

Aan u, die staat te popelen om dit stukje wetenschappelijk inzicht te beginnen lezen. Ik hoop alvast dat u het interessant vindt.

Inhoud

<i>Abstract</i>	1
1. Inleiding.....	2
2. Theoretisch kader	4
2.1. Een definitie van gentrificatie.....	4
<i>Het ontstaan van gentrificatie</i>	4
<i>Gentrificatie als beleidsdoelstelling</i>	5
2.2. Sociologische verklaringen voor gentrificatie.....	5
<i>Consumptieverklaringen</i>	6
<i>Productieverklaringen</i>	6
2.3. Invloed van gentrificatie op sociale cohesie	7
<i>Sociale cohesie gedefinieerd</i>	7
<i>Het effect van gentrificatie op sociale mix en sociale cohesie</i>	8
2.4. Andere determinanten van sociale cohesie	10
<i>Individuele kenmerken</i>	10
<i>Buurtkenmerken</i>	12
<i>Mogelijke interactie-effecten</i>	13
2.5. Context in Gent.....	14
3. Data en methoden.....	15
3.1. Onderzoeksvragen en hypothesen.....	15
3.2. Data.....	16
3.3. Variabelen	18
<i>Afhankelijke variabele: sociale cohesie</i>	18
<i>Onafhankelijke variabelen op buurtniveau</i>	19
<i>Onafhankelijke variabelen op individueel niveau</i>	23
3.4. Methoden.....	24
4. Resultaten	25
4.1. Exploratieve bivariate analyse.....	25
4.2. Multivariate analyse	27
<i>Individuele effecten</i>	27
<i>Buurteffecten</i>	31
<i>Mogelijke interactie-effecten</i>	33

5. Conclusie.....	34
6. Discussie	35
Referenties	38
Appendix 1: Operationalisering van de variabelen	42
Appendix 2: Univariate beschrijving van de variabelen	49
Appendix 3: Bivariate beschrijving van de variabelen	55
Appendix 4: Assumptietoetsen	56

Sociale implicaties van stadsvernieuwing: Een multilevelstudie naar de invloed van gentrificatie op sociale cohesie in Gentse wijken.

Eva Christiaens

Masterproef Sociologie, Universiteit Gent

Abstract. As in many other cities, the Belgian city of Ghent aims at attracting middle class inhabitants and investors to its urban core and regularly carries out urban redevelopment projects as a result of this agenda. This urban renewal can cause gentrification, the revival of socially deprived neighbourhoods combined with a population shift from primarily low income to mainly middle class households. This article aims to examine which Ghent neighbourhoods have experienced gentrification between 2005 and 2012 and whether this shift has influenced the social cohesion within the area. Through use of multilevel modelling, two possible indirect effects of gentrification are explored: the first through increased neighbourhood social mix, the second through improved neighbourhood socioeconomic status (data retrieved from the Ghent Liveability Monitor 2013 and the Ghent Neighbourhood Monitor). Social cohesion is measured as social capital and neighbourhood attachment. Results show that gentrification has occurred in the 19th century belt of Ghent and that social cohesion is determined both by individual and neighbourhood characteristics. At the individual level, age, income and type of residency appear to be key determinants. At the neighbourhood level, gentrification is found to have a positive effect on both social capital and neighbourhood attachment. No indirect effect of social mix is found, neither can the effect of gentrification be ascribed solely to diminished neighbourhood deprivation. Rather, deprivation suppresses the positive effect of gentrification. The negative effect of deprivation on neighbourhood attachment disappears when controlling for ethnic heterogeneity. This study concludes that many policy makers hold the correct assumption that gentrification will benefit social cohesion, but mistakenly assume that this effect exists due to increased social mix or solely through enhanced SES of the neighbourhood. Gentrification in Ghent also shows a direct effect on social cohesion which has not yet been explained in previous studies.

Key words: gentrification, urban renewal, social mixing, social cohesion, social capital, neighbourhood attachment.

1. Inleiding

Beleidsmakers geloven dat het proces van gentrificatie, de opkomst van middenklassebewoners in sociaal achtergestelde wijken (Atkinson, 2004), kan zorgen voor een sociale mix in de betrokken buurten (Uitermark, Duyvendak, & Kleinhans, 2007; Van Criekingen, 2011b; Van Kempen & Bolt, 2009). Men gelooft dat de sociale mix de buurt zal opwaarderen, de leefbaarheid zal verhogen en de sociale cohesie zal doen toenemen (Van Kempen & Bolt, 2009). Via verschillende initiatieven proberen ook beleidsmakers in Gent jonge gezinnen en middenklasse inwoners opnieuw naar de stad te lokken en achtergestelde wijken te laten heropleven (Boussauw, 2014; Holemans, 2012; Stad Gent, 2010). Verschillende onderzoekers menen echter dat zulke initiatieven, waaronder stadsvernieuwing, averechtse effecten hebben en juist kwetsbare groepen uit de stad zullen verdringen (Atkinson, 2000; Freeman, 2005). Bovendien dienen nog heel wat andere effecten te worden bestudeerd, hetgeen veel onderzoek volgens Slater (2006) uit het oog verliest. De vraag is daarom of gentrificatie wel degelijk een sociale mix zal bereiken en of het de leefbaarheid zal beïnvloeden. Leidt gentrificatie tot integratie op buurtniveau dan wel tot segregatie? Aan de hand van statistische sectorgegevens uit de Buurtmonitor (Stad Gent) en de vierde ronde van de Leefbaarheidsmonitor (Stad Gent) uit 2013 wordt nagegaan of het proces van gentrificatie in Gent optreedt en of dit gevolgen heeft op de sociale cohesie in de wijken in kwestie.

Deze paper wilt onderzoeken (1) in welke Gentse buurten gentrificatie heeft plaatsgevonden tussen 2005 en 2012, (2) hoe de gentrificatie zich verhoudt tot de mate van sociale mix in deze sectoren, en (3) of de sociale cohesie in de betrokken wijken een effect heeft ondervonden van gentrificatie over een periode van zeven jaar ervoor.

De effecten van gentrificatie zijn nog niet eenduidig bepaald en verschillende eerdere studies leverden uiteenlopende resultaten op. Binnen stedelijk onderzoek is al heel wat aandacht voor sociale cohesie en sociaal kapitaal op buurtniveau, maar minder kennis over verschillen tussen buurten onderling (Morrison, 2003; Sampson, Morenoff, & Gannon-Rowley, 2002). Meer specifiek toont Morrison (2003) aan dat niet alle achtergestelde buurten over dezelfde kam geschoren kunnen worden. Evenmin zal gentrificatie overal hetzelfde effect teweegbrengen op deze aspecten. Dit artikel onderzoekt welke bijkomende buurtkenmerken en individuele kenmerken een invloed

uitoefenen op sociale cohesie. De focus op Gent zorgt bovendien voor een toepassing van huidig onderzoek naar gentrificatie in een middelgrote provinciestad – een heel andere context dan vaker onderzochte grootsteden zoals Londen en New York (Dutton, 2005). Dankzij het werken met gegevens op statistische sectorniveau kan zeer specifiek worden nagegaan welke buurten veranderingen ondervonden. Daarnaast neemt veel onderzoek naar sociale cohesie in steden een evaluatief standpunt aan, waarbij steden verondersteld worden minder solidariteit en gemeenschapszin te kennen dan het traditionele platteland (Durkheim, 2012; Forrest & Kearns, 2001; Kawachi & Berkman, 2000)¹. Volgens Forrest en Kearns (2001) is dit een te simplistische voorstelling. Binnen een *bottom-up* benadering wordt namelijk elke vorm van sociale cohesie op maatschappelijk niveau verondersteld te beginnen op lokaal niveau (Morrison, 2003). Onderzoek naar sociale cohesie in stadswijken is daarom nog steeds relevant. Ook eerdere rondes van de LBHM wezen uit dat Gentenaren nog regelmatig contact houden met hun burens en zich engageren in buurtactiviteiten (Stad Gent, 2013).

Bovendien kunnen bovenstaande onderzoeksvragen op beleidsvlak heel wat nuttige inzichten bieden. Indien gentrificatie door stadsplanners wordt aangemoedigd om de leefbaarheid in buurten op te krikken, is het nuttig de sociale gevolgen hiervan na te gaan. Galster (2007) wijst erop dat stedelijk beleid een sterke focus legt op het bewerkstelligen van een sociale mix, maar dat er nog steeds weinig onderzoek uitgaat naar hoe burens dan met elkaar omgaan in deze sociaal gemengde buurten. Ook wanneer de gentrificatie niet wordt gestuurd door bestuursinstanties, is er nood aan gericht sociaal beleid om eventuele neveneffecten op te vangen.

In wat volgt worden eerst de gebruikte concepten en het algemene theoretisch kader uiteengezet, verduidelijkt met empirische bevindingen en toegepast op de Gentse context. Het derde luik zet de gebruikte methodologie uiteen. In het vierde luik worden de resultaten besproken, die tot slot in de discussie worden teruggekoppeld aan de theorie.

¹ Als gevolg van de industrialisering, en meer recent de opkomst van de informatiesamenleving, zouden relaties meer fluïde en oppervlakkig worden. Steden zouden een grotere anonimiteit in relaties voortbrengen en voor meer individualisme zorgen (Bailey, Kearns, & Livingston, 2012; Forrest & Kearns, 2001; Kawachi & Berkman, 2000; Morrison, 2003).

2. Theoretisch kader

2.1. Een definitie van gentrificatie

Het ontstaan van gentrificatie

Gentrificatie verwijst naar het opkomen van een nieuwe stedelijke 'gentry', een deftige stand, in de binnenstad (Atkinson, 2004; Lees, Slater, & Wyly, 2008)². Concreet omvat gentrificatie het proces waarbij arbeiderswoningen en vervallen huizen opnieuw bewoond worden of investeringen in de buurt plaatsvinden en de buurt wordt getransformeerd tot een middenklassewijk (Atkinson, 2004; Ley, 1997). Een mogelijk gevolg is het wegtrekken van arbeiders, etnische minderheden of andere kwetsbare groepen door stijgende huurprijzen (Atkinson, 2000; Freeman & Braconi, 2004)³. Zulke verdringing is doorgaans wel minder bruusk in Europese steden zoals Gent, waar welvaartsmechanismen meer weerstand bieden tegen sociale ongelijkheid dan in de VS of het VK (Kleinhaus, 2004; Musterd, 2005).

De meest extreme vorm van gentrificatie doet denken aan de Haussmanniaanse stadsvernieuwing uit de 19de eeuw: oude wijken worden gesloopt en vervangen door moderne nieuwbouw, waardoor kwetsbare groepen wegtrekken en middenklasse intrekt (Lees et al., 2008; Millard-Ball, 2000; Vicario & Martínez Monje, 2005). Het proces kan echter ook optreden door andere oorzaken. Een voorbeeld zijn studenten die goedkope accommodatie zoeken, maar de huurprijzen van de buurt hierdoor de hoogte in jagen (D. P. Smith, 2005). Zukin (2009) heeft het over 'pacificatie-investeringen': bepaalde groepen zijn op zoek naar een eigen 'authentieke' stadsbeleving, zullen hun consumptiepatronen de stad binnenbrengen en kunnen op die manier bepaalde ruimtes in de stad 'pacificeren' en voorbereiden op groei. Investeerders en handelaars kunnen volgen, met gentrificatie als mogelijk gevolg.

² De term gentrificatie werd voor het eerst gebruikt door de marxistisch sociologe Ruth Glass in 1964. Glass erkende toen al dat gentrificatie een complex proces was dat verschillende zaken omvatte: het opnieuw bewonen van oude huizen, een overgang van huurders naar eigenaars, toenemende vastgoedprijzen en een verschuiving van voornamelijk arbeidersbewoners naar veeleer middenklasse-bewoners (Lees et al., 2008).

³ Door deze sociale verschuiving in de bevolkingssamenstelling van de buurt, beschrijft Smith (2002) dit proces zelfs als 'urban colonialism', waarbij de middenklasse de stad als het ware overneemt of koloniseert. Dit wordt ook gesteund door onderzoek van Lees (2008).

Gentrificatie als beleidsdoelstelling

Verschillende auteurs geven aan dat stedelijk beleid de laatste jaren gericht is op het creëren van een sociale mix en sociale cohesie (Berger-Schmitt, 2000; Kleinhans, 2004; Morrison, 2003; Van Kempen & Bolt, 2009). Hierbij gaat men er vaak vanuit dat sociale heterogeniteit het contact en de tolerantie tussen verschillende groepen zal verhogen (Holemans, 2012; Laurence, 2009), en sociale mix dus bevorderlijk zou zijn voor de sociale cohesie (Dekker & Bolt, 2005; Slater, 2006; Van Kempen & Bolt, 2009). Ook in België heerst het idee dat sociale mix gepromoot moet worden en gentrificatie gestimuleerd moet worden (Van Criekingen, 2011a, 2011b).

Uitermark, Duyvendak en Kleinhans (2007) beschouwen door de staat geleide gentrificatie (in Nederland) als *“an attempt by a coalition of state actors and housing associations at generating social order in disadvantaged neighbourhoods. Gentrification is used to pacify tensions and to reduce concentrations that pose a problem for authorities. In many cases, residents support this strategy, either actively or passively.”* Een hoger gemiddeld inkomen zou volgens deze logica onder meer zorgen voor een toename aan investeringen en betere voorzieningen die uiteindelijk de hele buurt ten goede komen – een zogenaamd *trickle down*-effect (De Decker, Van den Broeck, & Loopmans, 2012; Oosterlynck, Schillebeeckx, & Schuermans, 2012). Bovendien kunnen welstellende gezinnen als positief rolmodel optreden in sociaal gedepriveerde buurten (Kleinhans, 2004), en zouden spanningen tussen verschillende sociale groepen verminderen (Uitermark et al., 2007). Zulke promotie van gentrificatie past binnen neoliberale beleidsagenda's waarbij men welvaart in stedelijke wijken probeert te bewerkstelligen (Lees et al., 2008; Slater, 2006).

Dit idee rond sociale mix en het verband met sociale cohesie is onderhevig aan heel wat discussie en wordt verderop in de paper genuanceerd (zie 2.3.).

2.2. Sociologische verklaringen voor gentrificatie

Om te onderzoeken in welke Gentse wijken gentrificatie het meest waarschijnlijk zal optreden, is het noodzakelijk eerst naar haar oorzaken te kijken. Er gelden twee algemene stromingen binnen sociologische verklaringen voor gentrificatie (Hamnett, 1991; Van Bouchaute, 2013).

Consumptieverklaringen

Sommige auteurs leggen de oorzaak van gentrificatie bij de behoeften van bepaalde klassen in hun zoektocht naar een goede buurt of woning (Lees et al., 2008; Van Bouchaute, 2013). Zo schrijft Ley (1997) de oorsprong van gentrificatie toe aan de post-industriële maatschappij. Zoals beschreven door Bell (1976) wordt deze nieuwe maatschappij gekenmerkt door een toename aan jobs in de dienstensector en een afname van industriële beroepen (Lees et al., 2008; Van Bouchaute, 2013). In steden kwam een sterkere focus te liggen op levenskwaliteit (Hamnett, 1991). Het nieuwe job-profiel creëert ook nieuwe consumptiepatronen en woonvoorkeuren bij de middenklasse, een eigen *habitus* in Bourdieu's termen (Ley, 2003). De *yuppies* uit de jaren tachtig kunnen in dit opzicht worden beschouwd, maar ook studenten, artiesten of subculturen hebben hun eigen visie op hoe zij willen leven in de stad (Ley, 2003; Zukin, 2009). Wanneer zij bepaalde stadswijken laten heropleven, trekt dit meer middenklassers aan en gaat de bal aan het rollen (Lees et al., 2008; Ley, 1997). Dit beschrijft Zukin (2009) als *pacificatie* van de wijk.

Productieverklaringen

Andere verklaringen spitsen zich eerder toe op investeringen binnen de achtergestelde wijken. Zo stelt Neil Smith (1987) de zogenaamde *rent gap* verantwoordelijk voor gentrificatie (Lees et al., 2008; Van Bouchaute, 2013). Er geldt volgens Smith (1987) een kloof tussen de werkelijke, gekapitaliseerde grondrente en de potentiële grondrente. Deze laatste is de waarde of huurprijs die de grond kan bedragen indien het gebruik ervan gemaximaliseerd wordt. Bij een grote kloof tussen beide zullen gentrifieerders panden goedkoop kunnen opkopen en kan herinvestering plaatsvinden. Het effect van stadsvernieuwing wordt echter niet eenduidig gesteund. Zo hoeven omgevingsverbeteringen niet noodzakelijk tot gentrificatie en verdringing te leiden (Eckerd, 2011) en brengt nieuwbouw niet noodzakelijk stijgende huurprijzen teweeg (Davidson & Lees, 2010).

In de meeste gevallen moeten beide zijden in rekening worden genomen bij het verklaren van gentrificatie (Hamnett, 1991).

2.3. Invloed van gentrificatie op sociale cohesie

Gentrificatie kent zowel positieve als negatieve gevolgen die moeten worden afgewogen door stedelijke beleidsmakers (Atkinson, 2004; Slater, 2006)⁴. De gevolgen op de diversiteit en sociale cohesie in de buurt lijken niet eenduidig.

Sociale cohesie gedefinieerd

Sociale cohesie kent haar oorsprong als concept in het werk van Emile Durkheim rond organische en mechanische solidariteit (Durkheim, 2012). Durkheim beschouwt solidariteit als een sociaal feit en definieert het als *“the extent of connectedness and solidarity among groups in society”* (Kawachi & Berkman, 2000). Meer collectieve steun en wederkerige hulp zorgen ervoor dat alle leden van de samenleving deze hulpbronnen kunnen inzetten voor individuele en gezamenlijke doeleinden. Sociale cohesie wordt dan ook beschouwd als ‘de lijm’ die de samenleving samenhoudt (Forrest & Kearns, 2001; Van Kempen & Bolt, 2009). Concreet beslaat sociale cohesie twee bredere en verweven kenmerken van de samenleving (Berger-Schmitt, 2000; Kawachi & Berkman, 2000). Ten eerste de afwezigheid van latente sociale conflicten, zoals welvaartsongelijkheid, etnische of politieke spanningen, of andere vormen van polarisering; ten tweede de aanwezigheid van sterke sociale banden. Hieronder vallen vertrouwen en wederkerigheidsnormen (i.e. sociaal kapitaal), een sterke *civil society* en instituties die de sociale orde handhaven zoals democratie en justitie (Kawachi & Berkman, 2000). Forrest en Kearns (2001) geven vijf kenmerken aan als de belangrijkste indicatoren van sociale cohesie:

- 1: Gedeelde waarden en cultuur;
- 2: Sociale controle en orde;
- 3: Solidariteit en gelijkheid;
- 4: Sociaal kapitaal en netwerken;
- 5: Identiteit en hechting met de buurt.

⁴ Atkinson (2004) vermeldt vooral heropwaardering en stabilisering van de buurt, hogere eigendomsprizen, minder leegstaande woningen, toegenomen sociale mix en een afname van criminaliteit als voordelen van gentrificatie. Anderzijds kunnen bepaalde groepen ook wegtrekken uit de buurt als gevolg van stijgende huurprijzen, conflicten met de nieuwe bewoners of wijzigingen in de buurt naar de zin van de middenklassers (Atkinson, 2000; Freeman & Braconi, 2004). Er kan op die manier net zo goed een afname van sociale diversiteit plaatsvinden of criminaliteit kan toenemen (Atkinson, 2004).

Ook in andere definities van sociale cohesie komen telkens dezelfde voornaamste facetten naar voren: sociale banden, gelijkheid, en sociale 'lijm' (Berger-Schmitt, 2000).

Sociale cohesie is sterk gerelateerd aan de mate van collectief sociaal kapitaal in de buurt. Putnam (1993) definieert sociaal kapitaal als volgt: *“social capital refers to features of social organization, such as networks, norms, and trust, that facilitate coordination and cooperation for mutual benefit.”* (R. Putnam, 1993). Interpersoonlijk vertrouwen en wederkerigheidsnormen zijn kenmerken van de sociale structuur, maar kunnen door individuen ingezet worden en collectieve actie vergemakkelijken (Kawachi & Berkman, 2000). Putnam's definitie (1993) spitst zich vooral toe op horizontale associaties en netwerken van interpersoonlijke relaties⁵.

Terwijl sociaal kapitaal een collectief kenmerk is, is sociale cohesie een kenmerk van de hele samenleving (Chan, To, & Chan, 2006). Er kunnen namelijk sterke netwerken heersen binnen bepaalde groepen in de maatschappij, maar zolang deze niet onderling communiceren is er niet altijd veel sociale cohesie. Sociale cohesie is daarom een meer holistisch concept (Chan et al., 2006).

Meer vertrouwen, wederkerigheid en hulp is belangrijk op buurtniveau en ontbreekt dikwijls in arme wijken (Forrest & Kearns, 2001). Dat kan zich uiten in meer sociale problemen (R. Putnam, 1993). Sociale cohesie verhoogt de leefbaarheid door dergelijke gevoelens van verbondenheid en vertrouwen onder de groepsleden te bewerkstelligen (Tolsma, Van der Meer, & Gesthuizen, 2009). In deze context is het nuttig na te gaan of gentrificatie in arme wijken een effect heeft op de sociale cohesie in de buurt.

Het effect van gentrificatie op sociale mix en sociale cohesie

Zoals hierboven vermeld, kan gentrificatie onder meer de sociale diversiteit binnen de wijk laten toenemen (Atkinson, 2004). Dit wordt dikwijls als beleidsdoelstelling onderschreven om armoede in de wijk te verlagen, sociale cohesie te verhogen en zo de leefbaarheid op te krikken (Dekker & Bolt, 2005; Stad Gent, 2010; Van Kempen & Bolt, 2009).

⁵ Andere populaire definities zoals die van Coleman (1988) of North (1990) kijken naar verticale associaties en betrekken de macro-invloed van sociale structuren (Berger-Schmitt, 2000). Dit wordt echter niet gemeten in de LBHM en daarom niet betrokken in dit onderzoek. Aangezien dit onderzoek naar de interpersoonlijke relaties en vertrouwen tussen burens onderling kijkt, is de definitie van Putnam (1993) het meest aangewezen.

Een indirect effect via sociale mix. Toch is het effect op de sociale mix niet zo eenduidig. Vooreerst probeert men doorgaans enkel een sociale mix te creëren in achtergestelde buurten door middenklasse-inwoners aan te trekken, maar gaat het zelden om een omgekeerd patroon in meer welvarende buurten⁶ (Van Criekingen, 2011b). Bovendien wordt de beoogde sociale mix niet in alle gevallen bereikt. Zo kunnen gegentrifieerde wijken uiteindelijk enkel door de middenklasse bewoond worden door verdringing van andere groepen (Atkinson, 2004; Larsen & Hansen, 2008) of kan de sociale ongelijkheid en polarisatie net verhogen door gentrificatie (Hedin, Clark, Lundholm, & Malmberg, 2012; Walks & Maaranen, 2008). Dit zijn zaken die eerder tot exclusie dan tot sociale cohesie leiden (Berger-Schmitt, 2000; Forrest & Kearns, 2001; Kawachi & Berkman, 2000).

Daarnaast hoeft meer sociale mix niet noodzakelijk tot meer sociale interactie te leiden (Bailey et al., 2012; Tolsma et al., 2009). De assumptie hierbij is dat meer contact leidt tot hogere maten van tolerantie, vertrouwen en solidariteit (Laurence, 2009). In sommige gevallen kan zo'n sociale mix effectief voor betere interactie tussen de verschillende groepen zorgen, maar volgens Van Kempen en Bolt (2009) gebeurt dit voornamelijk wanneer de inkomensverschillen niet al te groot zijn, of wanneer de mix tot op zeer lage niveaus wordt doorgetrokken (bv. gemengde appartementsgebouwen). Geografische nabijheid is namelijk erg belangrijk voor contact tussen burens (Kleinhans, 2004; Kleit, 2005). Anderzijds zorgt heterogeniteit ervoor dat buurtbewoners minder gelijken vinden om mee om te gaan en kan het collectief sociaal kapitaal dalen. In gemengde buurten is soms weinig interactie tussen verschillende inkomensgroepen terug te vinden (Davidson, 2010; Slater, 2005; Van Kempen & Bolt, 2009). Zowel Slater (2005) als Davidson (2010) vinden dat gentrificatie soms eerder 'social tectonics' oplevert dan sociale integratie binnen de wijk: er ontstaan parallelle sociale relaties in plaats van werkelijke interactie over klassegrenzen heen. Interactie tussen lagere en hogere inkomensgroepen, of tussen eigenaars en huurders, is soms oppervlakkig en zelfs vijandig (Uitermark et al., 2007). Zo kan gentrificatie de sociale cohesie laten afnemen (Uitermark et al., 2007; Van Kempen & Bolt, 2009). Hier geldt voornamelijk dat sociale ongelijkheid wantrouwen onder de bewoners kan veroorzaken en dat hun

⁶ Een uitzondering hierop zijn de zogenaamde HOPE VI communities in Seattle, onderzocht door Kleit (2005). De auteur concludeert dat het contact tussen de burens hier hoger ligt dan in andere gemengde inkomensbuurten, maar de sociale interactie wordt nog door heel wat andere factoren bepaald.

levensstijlen drastisch kunnen verschillen (Kleinhans, 2004; Tolsma et al., 2009). Sociale cohesie onder de vorm van collectieve waarden wordt daarom bemoeilijkt.

Een indirect effect via buurtdeprivatie. Naast haar indirecte effecten via de gewijzigde sociale mix, zou gentrificatie de sociale cohesie eveneens kunnen beïnvloeden door het verhogen van de sociaal-economische status van de buurt. Uit onderzoek blijkt dat arme of sociaal gedepriveerde buurten over het algemeen lagere maten van sociale cohesie kennen dan meer welvarende buurten (Berger-Schmitt, 2000; Forrest & Kearns, 2001; Letki, 2008; Verhaeghe, 2013). Als gentrificatie inderdaad zorgt voor een opwaardering van de buurt, voor betere voorzieningen en voor een hogere socio-economische positie van de buurt (Atkinson, 2004), kan de sociale cohesie eventueel wel toenemen. Zo blijken inwoners van buurten met eigenschappen van gentrificatie⁷ meer gehecht aan hun buurt te zijn dan inwoners van andere buurten (Thomas, Fuhrer, & Quaiser-Pohl, 2008).

2.4. Andere determinanten van sociale cohesie

Uiteraard gelden niet enkel gentrificatie, sociale mix en deprivatie bij het bepalen van de sociale cohesie binnen een buurt. Verschillende andere factoren dragen ertoe bij, zowel op individueel als op buurtniveau.

Individuele kenmerken

Leeftijd. Oudere personen zullen vaak meer sociale netwerken in de buurt opbouwen en meer gehecht zijn aan hun buurt (Dekker & Bolt, 2005; Letki, 2008), ook bij controle voor duur van het verblijf (Bailey et al., 2012). Daarentegen kunnen zij wel lagere maten van vertrouwen rapporteren dan jongere personen, mogelijks door generatie-effecten (Dekker & Bolt, 2005; Letki, 2008).

Geslacht. Vrouwen zouden gemiddeld meer sociale netwerken aangaan met de burens en meer gehecht zijn aan hun buurt dan mannen (Bailey et al., 2012; Dekker & Bolt, 2005). Een mogelijke reden hiervoor is dat vrouwen nog steeds meer huishoudelijke

⁷ Thomas et al. (2008) vermelden o.a. meer groen in de buurt en opwaardering van oude huizen als eigenschappen van gentrificatie.

verantwoordelijkheid dragen en zo meer verbonden zijn aan de burens en de buurt (Bailey et al., 2012).

Sociaal-economische status. Eerdere studies hebben aangetoond dat personen met hogere inkomens of een hoger opleidingsniveau gemiddeld meer vertrouwen in de medemens hebben, meer sociaal kapitaal hebben en zich beter voelen in hun directe leefomgeving (Bailey et al., 2012; Letki, 2008; Tolsma et al., 2009). Anderzijds kunnen hogere opleidingsniveaus of hogere inkomens ook zorgen voor lagere maten van sociale betrokkenheid en lage maten van tolerantie in etnisch of sociaal gemengde buurten (Dekker & Bolt, 2005). De effecten van SES zijn niet steeds consistent in empirische studies (Bailey et al., 2012). Bovendien kunnen hogere inkomensgroepen dan wel meer contact hebben, maar kan dit contact soms oppervlakkiger zijn dan de sociale netwerken van lagere inkomensgroepen (Kleit, 2005).

Eigenaarsstatus. Huurders zullen doorgaans minder belang hechten aan buurt-netwerken en minder deelnemen aan buurtactiviteiten dan eigenaars (Brisson & Usher, 2005; Dekker & Bolt, 2005; Tolsma et al., 2009). Bailey et al. (2012) maken nog een onderscheid tussen huurders bij een sociale huisvestingsmaatschappij en huurders bij een private verhuurder en concluderen dat de sociale huurders het minst gehecht aan de buurt zullen zijn.

Duur van het verblijf. Bewoners die slechts korte tijd in de buurt wonen, zijn doorgaans minder betrokken bij het buurtleven en minder tolerant tegenover de burens, met een lager gerapporteerde sociale cohesie als gevolg (Bailey et al., 2012; Brisson & Usher, 2005; Dekker & Bolt, 2005; Tolsma et al., 2009). Zij zijn gemiddeld ook minder gehecht aan de buurt door zwakkere gevoelens van vertrouwen en veiligheid, minder spatiale routines en minder sociale banden op buurtniveau (Bailey et al., 2012).

Grootte van het gezin. Grotere gezinnen (i.e. koppels en/of huishoudens met kinderen) zijn vaak meer functioneel gehecht aan de buurt, wat zich kan uiten in sterkere sociale netwerken en emotionele hechting met de wijk (Bailey et al., 2012; Kleit, 2005).

Etniciteit. Uit eerder onderzoek o.b.v. de LBHM bleken Belgen meer sociale cohesie te rapporteren dan niet-Belgen (Stad Gent, 2013). Een belangrijk aspect hierbij zijn taalverschillen, die het contact tussen groepen bemoeilijken (Kleit, 2005). Letki (2008)

vond geen significant effect van etniciteit terug op sociaal kapitaal en wijst op het belang van de migratieachtergrond bij het sturen van vertrouwen en netwerken in de buurt. Zo kunnen Gentse Turken er erg andere buurtnetwerken op nahouden dan andere vreemdelingen. Tot slot kan etniciteit ook samengaan met SES; Verhaeghe (2013) vindt dat lagere sociale cohesie onder etnische minderheden deels te wijten is aan hun gemiddeld lagere sociaal-economische status.

Buurtkenmerken

Sociaal-economische deprivatie. Lagere inkomensbuurten zullen gemiddeld lagere maten van sociale cohesie voortbrengen (Forrest & Kearns, 2001; Letki, 2008; Tolsma et al., 2009; Verhaeghe, 2013). Deprivatie op buurniveau brengt vaak zowel minder sociale netwerken voort als lagere maten van buurtbinding (Bailey, 2011). Uit onderzoek o.b.v. eerdere rondes van de LBHM bleek inderdaad dat randgemeenten meer buurtactiviteiten en contact met de buren kenden dan de 19de eeuwse gordel (Stad Gent, 2013). Deze laatste zijn gemiddeld lagere inkomensbuurten, de randgemeenten gemiddeld meer welvarend.

Sociaal-economische heterogeniteit. Op basis van het homofilie-principe, waarbij mensen verkiezen met gelijken om te gaan, zou de sociale cohesie binnen de buurt dalen als gevolg van een hogere sociale mix – een verondersteld gevolg van gentrificatie. Zoals hierboven vermeld kan dit tot ongelijkheid, wantrouwen en uiteenlopende levensstijlen leiden (Berger-Schmitt, 2000; Butler, 2001; Kleit, 2005; Tolsma et al., 2009). Sociale mix wordt dus verondersteld om een negatief effect op sociale cohesie voort te brengen, hetgeen gesteund wordt door eerder onderzoek (Dekker & Bolt, 2005). Anderzijds kan heterogeniteit soms net bijdragen tot meer tolerantie (Stad Gent, 2013).

Etnische heterogeniteit. Volgens dezelfde logica wordt ook etnische heterogeniteit als nefast beschouwd voor sociale cohesie (Dekker & Bolt, 2005; Laurence, 2009; Letki, 2008; Tolsma et al., 2009; Verhaeghe, 2013). De etnische mix wordt ook geassocieerd met lagere maten van sociaal vertrouwen (Bailey et al., 2012; R. D. Putnam, 2007). Volgens de zogenaamde contacthypothese kan etnische mix daarentegen tot meer tolerantie leiden tussen verschillende etnische groepen (Laurence, 2009; Stad Gent,

2013)⁸. Het effect van etnische heterogeniteit verdwijnt bovendien dikwijls bij controle voor de sociaal-economische deprivatie van de buurt (Laurence, 2009; Letki, 2008; Verhaeghe, 2013).

Residentiële mobiliteit. Indien veel buurtbewoners snel verhuizen of indien er meer huurders dan eigenaars wonen, is de sociale cohesie doorgaans lager dan in buurten waar de bewoners lange tijd vast verblijven (Bailey et al., 2012; Brisson & Usher, 2005; Dekker & Bolt, 2005; Tolsma et al., 2009). Een omgekeerd patroon is echter ook mogelijk wanneer families die langer in de buurt verblijven elkaar leren wantrouwen en zich zullen isoleren (Brisson & Usher, 2005; Dekker & Bolt, 2005).

Criminaliteit. Bij hoge maten van criminaliteit in de buurt kan de sociale cohesie dalen, voornamelijk omdat het vertrouwen wordt beschadigd (Bailey et al., 2012; Tolsma et al., 2009).

Mogelijke interactie-effecten

Het belang van zowel individuele als buurtdeterminanten van sociale cohesie wekt vragen op rond mogelijke crosslevel interactie-effecten. Zo is het mogelijk dat de effecten van individuele kenmerken variëren naargelang de context van de buurt, of omgekeerd. Forrest en Kearns (2001) vermelden het mogelijk interactie-effect van individueel inkomen met de deprivatie van de buurt: lagere inkomensgroepen in arme wijken kunnen soms minder sociale cohesie ondervinden dan meer welvarende groepen binnen dezelfde buurt. Bailey et al. (2012) zochten uitgebreid naar interactiemodellen, maar vonden geen crosslevel-interacties terug: de factoren die buurtbinding in het algemeen beïnvloeden, hebben dezelfde effecten in gedepriveerde als niet-gedepriveerde buurten. Er werden evenmin interactie-effecten teruggevonden van individuele kenmerken met de mate van sociale of etnische mix.

⁸⁸ Het effect van etnische mix kan ook afhankelijk zijn van de operationalisering van sociale cohesie: in een studie van Gijsberts, Van Der Meer en Dagevos (2012) blijken etnisch gemengde buurten enkel een negatief effect van de heterogeniteit ondervinden op de frequentie van contact met de buren, maar niet op vertrouwen of solidariteit in de buurt.

2.5. Context in Gent

De Gentse context ligt heel wat anders dan die van vaker onderzochte grootsteden in het opzicht van gentrificatie. Gentrificatie kan in Gent verwacht worden om verschillende redenen, waarbij zowel consumptie- als productiefactoren meespelen.

België kent traditioneel een sterke suburbanisering, waarbij middenklasse-gezinnen dikwijls uit de stad wegtrekken en stadswijken verpauperen of door migranten worden bewoond (De Decker et al., 2012). Zoals andere steden wilt Gent de laatste jaren meer jonge gezinnen aantrekken en stadsvlucht tegengaan (Boussauw, 2014; De Boeck, 2014; Holemans, 2012; Stad Gent, 2010). Hoewel het stadsbestuur voornamelijk sociaal gezind is en de sociale huisvesting wilt verbeteren, spelen ook meer liberale beleidsagenda's mee om de stad aantrekkelijk te maken voor bezoekers, toeristen, investeerders en bedrijven (Boussauw, 2014). Dit kan een gevolg zijn van diffusie van nieuwe stadsvormen en de levensstijl uit gegentrifieerde wereldsteden (Dutton, 2005), maar past in de consumptieverklaring: stedelijk beleid speelt in op de wensen en consumptiepatronen van de groepen die zij willen aantrekken. Om de stadsvlucht van jonge gezinnen – doorgaans tweeverdieners – tegen te gaan, zijn o.a. meer eengezinswoningen nodig. De vernieuwing van deze woningen vindt vooral plaats in de zogenaamde 19de eeuwse gordel en in de stadsrand (Stad Gent, 2010). De 19de eeuwse gordel kenmerkt zich door oude arbeiderswoningen van gebrekkige kwaliteit, dichte bebouwing, relatief veel etnisch-culturele minderheden, een lager mediaan inkomen dan de rest van Gent en een hoge bevolkingsdichtheid (Boussauw, 2014; Debruyne & Oosterlynck, 2009; Stad Gent, 2013; Van Bouchaute, 2013)⁹. Stad Gent wilt nu in deze buurten oude woningen slopen, meer groene ruimte creëren en zowel sociale huizen als andere nieuwbouw plaatsen (Stad Gent, 2010, 2013). Zulke investeringen passen in de productieverklaring van gentrificatie. Aangezien de 19de eeuwse gordel traditioneel door arbeiders en/of migranten wordt bewoond (Debruyne & Oosterlynck, 2009; Stad Gent, 2013), kan stadsvernieuwing in deze buurten de sociale mix mogelijks doen toenemen. Freeman (2005) voorspelt alvast dat gentrificatie vaker zal voorkomen in oude wijken in het

⁹ De Genste 19de eeuwse gordel omvat de volgende tien stadswijken: Sluizeken-Tolhuis-Ham, Macharius-Heirnis, Rabot-Blaisantvest, Brugse Poort-Rooigem, Bloemekeswijk, Muide-Meulestede-Afrikalaan, Dampoort, Ledeberg, Nieuw Gent-UZ en Oud-Gentbrugge (Stad Gent, 2013). Deze slechte staat van de woningen is historisch terug te leiden tot de industriële ontwikkeling van Gent in de 19de eeuw en de uitbreiding die de stad toen onderging (Debruyne & Oosterlynck, 2009).

stadscentrum die bewoond worden door gemiddeld lagere inkomensgroepen en weinig voorzieningen kennen, maar waar herinvestering plaatsvindt en hogere inkomensgroepen intrekken. We verwachten daarom dat gentrificatie voornamelijk zal optreden in de 19de eeuwse gordel.

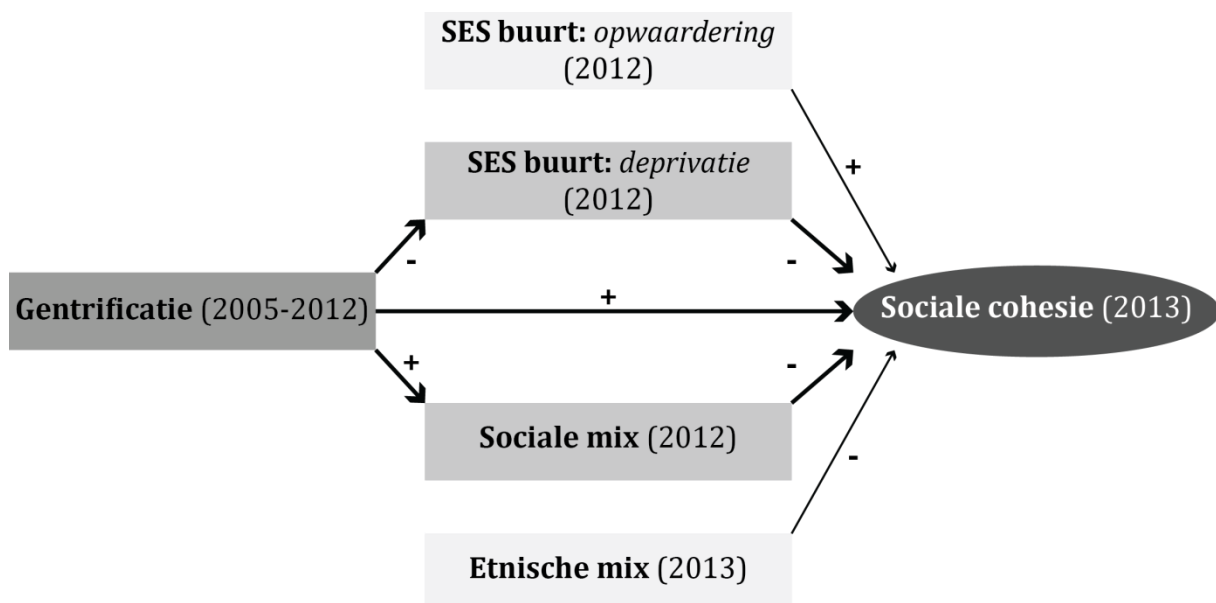
3. Data en methoden

3.1. Onderzoeksvragen en hypothesen

Deze studie wil nagaan (1) in welke Gentse statistische sectoren, het fijnste niveau van de buurt, gentrificatie optreedt; (2) hoe de gentrificatie zich verhoudt tot de mate van sociale mix in deze sectoren (onder de vorm van inkomensheterogeniteit); en (3) of de gentrificatie de sociale cohesie in die sectoren beïnvloedt, onder de vorm van sociaal kapitaal enerzijds en buurtbinding anderzijds.

We toetsen twee mogelijke indirecte verbanden om het effect van gentrificatie op sociale cohesie te onderzoeken, te zien in figuur 1.

Figuur 1: Conceptueel model

Op basis van bovenstaand conceptueel model worden vier hypothesen opgesteld. In hypothese 1 en 2 wordt een padmodel verondersteld: gentrificatie beïnvloedt de sociale mix positief in de wijk, die op haar beurt de sociale cohesie negatief beïnvloedt. Hypothese 3 toetst daarentegen een direct effect van gentrificatie op sociale cohesie,

zonder tussenkomen van sociale mix. Aangezien eerdere bevindingen hier nog niet sluitend over zijn, wordt de hypothese opgesteld rond de heersende beleidsdoelstellingen: we veronderstellen dat gentrificatie voordelig is voor de leefbaarheid en de sociale cohesie. Tot slot wordt het negatieve effect van deprivatie op sociale cohesie getest in hypothese 4, die steunt op eerdere empirische inzichten. Etnische mix en opwaardering gelden in het conceptueel model en de analyse als controlevariabelen.

Hypothese 1: Gentrificatie onder de vorm van opwaardering in sociaal gedepriveerde wijken, gaat gepaard met een toegenomen sociale mix (hogere inkomensheterogeniteit).

Hypothese 2: Inwoners van sociaal heterogene sectoren (hogere inkomensheterogeniteit) zullen minder sociale cohesie rapporteren dan inwoners van sociaal homogene sectoren.

Hypothese 3: Inwoners van sectoren waar gentrificatie optrad, zullen meer sociale cohesie rapporteren dan inwoners van sectoren waar geen gentrificatie optrad.

Hypothese 4: Inwoners van sociaal gedepriveerde sectoren zullen minder sociale cohesie rapporteren dan inwoners van sociaal welvarende sectoren.

3.2. Data

Deze studie gebruikt gegevens uit vierde en meest recente ronde van de Leefbaarheidsmonitor (LBHM) van Stad Gent, uitgevoerd in 2013 en gepubliceerd in 2014. Als aanvulling worden gegevens uit de Buurtmonitor¹⁰ (BM) gebruikt om buurteffecten op sociale cohesie na te gaan. De LBHM werd afgenomen bij 2380 individuele buurtbewoners uit 154 van de 201 statistische sectoren van Gent. De steekproefgrootte van de gebruikte ronde van de LBHM wordt weergegeven in tabel 1. De BM werkt daarentegen met gegevens uit het bevolkingsregister en omvat alle geregistreerde inwoners van Gent. De buurtkenmerken worden berekend per statistische sector. Dit is een lager niveau dan dat van de overkoepelende wijk, dichter bij de woonkern en daarom preciezer om de woonomstandigheden van de bewoners na te gaan (Jamagne, Lebrun, & Sajotte, 2012). Deze keuze levert bovendien een grotere steekproef en variatie op buurniveau op. De belangrijkste nodige gegevens uit de BM voor deze studie zijn inkomensgegevens. Aangezien de BM echter pas inkomensgegevens vanaf 2005 en voorlopig slechts tot 2012 biedt, bedraagt de maximale

¹⁰ Te raadplegen via gent.buurtmonitor.be

spreiding voor vergelijking in de tijd daarom evenwel deze periode van zeven jaar. Dit zorgt voor een speling van één jaar tussen de buurtkenmerken en de individuele kenmerken, die de geldigheid enigszins kan laten dalen, hoewel slechts minimaal. De inkomensgegevens uit de BM betreffen fiscale inkomens¹¹. Naast inkomensgegevens gebruikt deze studie ook gegevens over werkloosheid uit de BM, beschikbaar gesteld door de VDAB¹². Het overzicht van de beschikbare gegevens is af te lezen in tabel 2.

Tabel 1: Steekproefgrootte LBHM

LBHM editie	2014
Jaar van afname	2013
Uitgestuurd	6096
Correct ingevuld (n)	2380
Respons rate	39,0%
Aantal sectoren in Gent	201
Aantal sectoren in LBHM	154

Tabel 2: Beschikbaarheid van de gegevens.

Gegevens	Beschikbaarheid	Bron
Sociale cohesie	2013	LBHM
Individuele kenmerken	2013	LBHM
Buurtkenmerken		
Deprivatie	2012	BM
Gentrificatie	2012	BM
Sociale mix	2012	BM
Etnische mix	2013	LBHM

¹¹ Fiscale inkomensgegevens worden pas twee jaar na opvraging gepubliceerd bij de FOD Economie. Dit betekent dat de nodige gegevens uit 2013 slechts beschikbaar worden gesteld vanaf 2015 en de meest recente gegevens voorhanden die uit 2012 zijn. Te raadplegen via: Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie (Stad Gent), http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/cijfers/arbeid_leven/fisc/

¹² VDAB: Vlaamse Dienst voor Arbeidsbemiddeling en Beroepsopleiding. De cijfers van de VDAB zijn een momentopname op 31/03 van het desbetreffende jaar.

3.3. Variabelen

Afhankelijke variabele: sociale cohesie

Gezien het pluralisme van sociale cohesie als concept, worden bij de operationalisering meestal niet alle facetten belicht (Chan et al., 2006; Van Kempen & Bolt, 2009). In dit onderzoek wordt sociale cohesie geoperationaliseerd aan de hand van twee afhankelijke variabelen: sociaal kapitaal en buurtbinding. Deze meten voornamelijk de aanwezigheid van sociale banden in en met de buurt, niet de afwezigheid van latent sociaal conflict (Berger-Schmitt, 2000; Kawachi & Berkman, 2000)¹³. Het gaat in beide gevallen om individuele percepties van sociale cohesie, die niet worden geaggregeerd tot op buurniveau. In dit laatste geval zou de steekproefgrootte, en bijgevolg de geldigheid, danig verkleinen. Ongeacht of sociale cohesie als collectief kenmerk optreedt, berust het wel op de attitudes en evaluaties van de buurtbewoners en wordt het daarom best individueel bevraagd (Berger-Schmitt, 2000).

Sociaal kapitaal. Enerzijds wordt toegespitst op de mate van sociaal kapitaal binnen de buurt, zoals individueel gepercipieerd door de respondenten van de LBHM. Er wordt onder andere gepeild naar de frequentie van contact met de burens, vertrouwen onder de burens en dergelijke meer – belangrijke facetten van sociale cohesie (Berger-Schmitt, 2000; Forrest & Kearns, 2001; Stad Gent, 2013). Op basis van 11 items wordt een schaal opgesteld (Cronbach's Alfa = 0,88), nader toegelicht in Appendix 1A. De uiteindelijke schaal reikt van 1 tot 5 waarbij hogere waarden ook hogere maten van sociaal kapitaal vertegenwoordigen. Gemiddeld scoren de respondenten 3,7 op de schaal met een standaardafwijking van 0,73.

Buurtbinding. Anderzijds wordt de buurtbinding, ofwel de mate waarin men zich identificeert met de buurt, opgevraagd. Dit geldt als belangrijk facet van sociale cohesie omdat het niet enkel de hechting onder de buurtbewoners onderling, maar ook met de buurt zelf omvat (Forrest & Kearns, 2001; Freeman, 2005; Stad Gent, 2013). Opnieuw gaat het om de individuele identificatie en dus niet om geaggregeerde waarden. Ook hier

¹³ De afwezigheid van latent sociaal conflict als aspect van sociale cohesie wordt niet in deze studie betrokken omdat ongelijkheidsmaten op buurniveau moeten worden samengesteld en de inkomensgegevens uit de BM hiervoor niet afdoende zijn. Hierdoor zou de afhankelijke variabele eerder gemeten worden (2012) dan de onafhankelijke kenmerken uit de LBHM (2013). Daarom wordt vooral sociale cohesie als 'sociale lijm' gemeten (Berger-Schmitt, 2000).

wordt gekozen voor een schaal, deze keer op basis van 5 items (Cronbach's Alfa = 0,902). De keuze voor de precieze items stoelt op een factoranalyse bij 25 stellingen over de buurt, verder toegelicht in Appendix 1B. De uiteindelijke schaal reikt evenwel van 1 tot 5, met een gemiddelde van 3,57 en een standaardafwijking van 0,839.

Onafhankelijke variabelen op buurtniveau

Sociaal-economische deprivatie. Om de SES van de buurt te meten kunnen zowel gemiddeld inkomen, opleidingsniveau als tewerkstelling worden opgenomen (Freeman & Braconi, 2004; Letki, 2008). Zoals Bailey et al. (2012) reeds vermeldde, kunnen buurten met hogere gemiddelde opleidingsniveaus meer sociale cohesie kennen dan buurten met hoge gemiddelde inkomens, waardoor het effect van cultureel kapitaal niet gelijk blijkt te staan aan het effect van financieel kapitaal. Hoewel Freeman en Braconi (2004) opleidingsniveau als een meer stabiele vorm van SES beschouwen dan inkomen¹⁴, wordt dit niet opgenomen in de deprivatiemaat. De BM biedt namelijk geen gegevens over het gemiddelde opleidingsniveau per sector en aggregatie o.b.v. de LBHM zou niet afdoende zijn. Deze studie kiest ervoor om SES van de buurt op basis van twee facetten samen te stellen: het mediaan belastbaar inkomen enerzijds, en de werkloosheidsdruk anderzijds. Beide gegevens worden uit de BM opgevraagd.

De werkloosheidsdruk betreft het percentage niet-werkende werkzoekenden in de statistische sector tussen 18 en 64 jaar ten opzichte van alle 18 tot 64-jarigen in de sector. Door meerdere facetten van SES in de analyse op te nemen, wordt de sociaal-economische deprivatie beter benaderd dan indien slechts inkomen zou worden betrokken (Langlois & Kitchen, 2001; Letki, 2008). Er wordt verondersteld dat het mediaan inkomen lager zal liggen in sociaal gedepriveerde buurten, en het percentage niet-werkende werkzoekenden hoger. Daarom geldt volgende formule:

$$(1) \text{ Deprivatie} = \frac{\left(\frac{\text{mediaan netto inkomen sector}}{\text{mediaan netto inkomen Gent}}\right)^{-1} + \frac{\text{werkloosheidsdruk sector}}{\text{werkloosheidsdruk Gent}}}{2}$$

Een hoge maat op deze index staat garant voor hoge maten van sociaal-economische deprivatie binnen de sector. Standaardisering zorgt voor een meer rechtlijnige

¹⁴ Huishoudelijke inkomens zijn meer onderhevig aan fluctuaties zoals bijvoorbeeld veranderende huurprijzen, waar opleidingsniveau een stabiele maat van SES is (Freeman en Braconi, 2004).

interpretatie van deze index in de uiteindelijke analyse. We beschouwen alle buurten met een deprivatie-index hoger dan die van heel Gent (i.e. hoger dan 1) als gedeprimeerd, volgens de methode van Van Criekingen (2009)¹⁵. In 2005 gaat dat om 51 gedeprimeerde sectoren (*zie Appendix 1C*).

Gentrificatie. Gentrificatie fungeert in deze studie als belangrijkste onafhankelijke variabele om de mate van sociale cohesie binnen de buurt na te gaan. Om het effect van gentrificatie op sociale cohesie te onderzoeken, worden buurten die gentrificatie ondervonden tussen 2005 en 2012 vergeleken met buurten die geen gentrificatie ondervonden tijdens diezelfde periode. Zo'n methode van vergelijking wordt ondersteund door verschillende onderzoekers (Freeman, 2005; Freeman & Braconi, 2004; Van Criekingen, 2009).

Het operationaliseren van gentrificatie gebeurt doorgaans via zogenaamde proxy-indicatoren (Atkinson, 2000). Zo kunnen toenemende professionalisering (Atkinson, 2000), een stijging van de vastgoedprijzen (Freeman & Braconi, 2004) of een overgang van huurders naar eigenaars (Boterman & Van Gent, 2014) aanwijzingen zijn voor gentrificatie. Hierover zijn echter geen gegevens beschikbaar voor Gent of beperkt tot op stadsniveau in plaats van per statistische sector. Een andere proxy-indicator dringt zich op. Aangezien gentrificatie de opwaardering van sociaal-gedeprimeerde buurten veronderstelt, wordt de variabele in deze studie geoperationaliseerd als een afname in de deprivatie binnen de buurt. Dit gebeurt aan de hand van de ratio van de deprivatiematen: de deprivatie uit 2005 wordt vergeleken met de deprivatie-index uit 2012, zoals af te lezen in formule (2). Opwaardering veronderstelt een daling in de deprivatie-index, waardoor de index uit 2005 hoger zou moeten liggen dan de index uit 2012. Dit betekent dat alle sectoren met een opwaarderingsindex hoger dan 1 er sociaal-

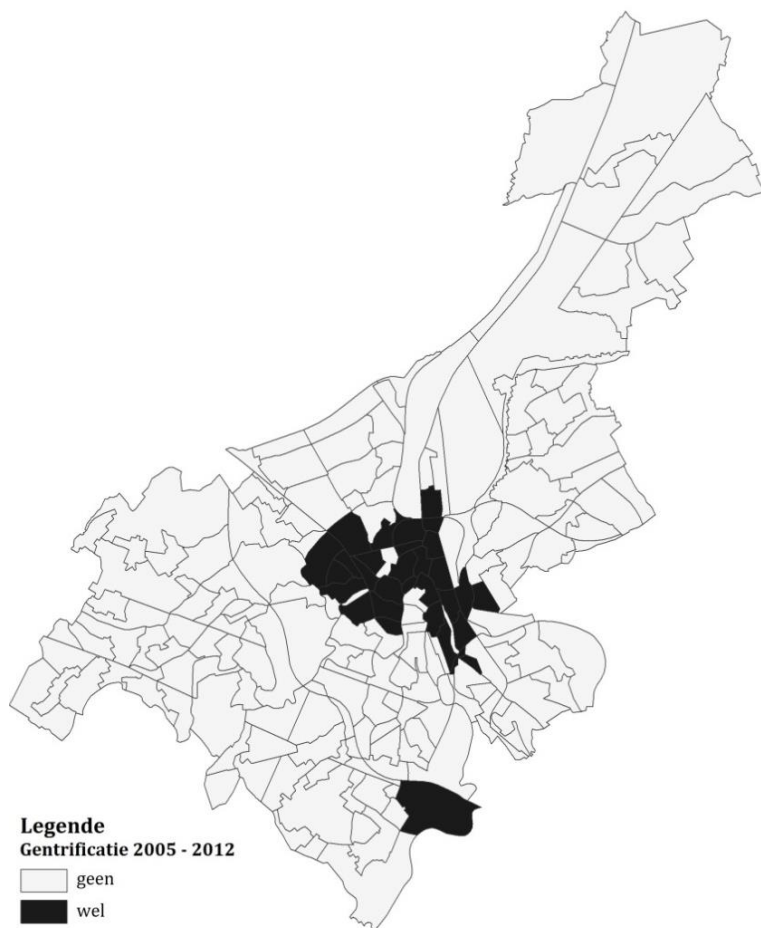
¹⁵ Van Criekingen (2009) beschouwt alle Brusselse sectoren met een lager gemiddeld huishoudelijk inkomen dan het gemiddeld huishoudelijk inkomen van heel Brussel, als gedeprimeerd. In deze studie wordt niet enkel inkomen, maar ook werkloosheidsdruk gebruikt om deprivatie te benaderen. Als zowel het mediaan netto inkomen als de werkloosheidsdruk van volledig Gent in de formule worden gevoegd, bedraagt de deprivatie-index 1. In lijn met de redenering van Van Criekingen (2008) worden dan ook alle Gentse sectoren met een hogere deprivatie dan Gent als 'sociaal-economisch gedeprimeerd' beschouwd. De volledige berekening is terug te vinden in Appendix 1C.

economisch meer op zijn vooruitgegaan tussen 2005 en 2012 dan Gent als geheel¹⁶. Hoe hoger de ratio, hoe sterker de opwaardering van de sector.

$$(2) \text{ Opwaardering} = \frac{\text{deprivatie}_{2005}}{\text{deprivatie}_{2012}}$$

Bij gentrificatie begint de opwaardering echter in sociaal-gedepriveerde buurten (Freeman, 2005). Binnen de 51 gedepriveerde sectoren uit 2005 worden daarom op hun beurt die sectoren geselecteerd die opwaardering (hoger dan 1) hebben gekend tussen 2005 en 2012. Deze laatste groep wordt als gegentrifieerd beschouwd (Van Criekingen, 2009).

Figuur 2: 31 Gentse sectoren waar gentrificatie plaatsvond tussen 2005 en 2012.

¹⁶ Aangezien formule (1) voor zowel 2005 als 2012 gegevens van Gent als geheel bevat, is een vergelijking van beide momentopnamen ook een vergelijking in verhouding tot de opwaardering van heel Gent. In zekere zin worden de deprivatiematen gewogen tegenover gemiddelde waarden over alle sectoren. Van Criekingen (2009) beschouwde in zijn studie in Brussel alle sectoren die een hogere *rate* van toename in tertiaire opleidingsniveau hadden dan de *rate* van deze toename in heel Brussel, als gegentrifieerd. Volgens hetzelfde principe wordt hier gesteld dat de Gentse sectoren, die een hogere opwaardering kenden dan de algemene opwaardering van Gent op stadsniveau, gentrificatie ondervonden over diezelfde periode.

Een nieuwe dummyvariabele vertegenwoordigt de gegentrifieerde sectoren met score 1. Volgens deze berekeningen hebben 31 Gentse sectoren gentrificatie ondervonden tussen 2005 en 2012 (*zie figuur 2*), waarvan 29 sectoren ook werden bevraagd in de LBHM (*zie Appendix 1E*).

Sociale mix. Om na te gaan of en hoe een meer heterogene buurtbevolking de sociale cohesie beïnvloedt, worden gegevens uit de Buurtmonitor gebruikt. De heterogeniteit wordt gemeten aan de hand van de Herfindahl-index, een klassieke maat voor concentratie die eenvoudig kan worden aangepast om verschillende sociale groepen in rekening te nemen (R. D. Putnam, 2007; Verhaeghe, 2013). De BM biedt gegevens over het aantal inwoners per sector binnen verschillende inkomenscategorieën¹⁷. Per inkomensgroep wordt de proportie van deze groep ten opzichte van de totale sectorpopulatie berekend. Vervolgens worden de gekwadrateerde proporties opgeteld om tot de homogeniteitsmaat te komen. De Herfindahl-index wordt dus berekend volgens formule (3).

$$(3) \text{ Herfindahl} = p(\text{groep1})^2 + p(\text{groep2})^2 + \dots + p(\text{groep } n)^2$$

Het komt tot een schaal van 0 (volledige heterogeniteit) tot 1 (volledige homogeniteit). De index berekent de kans dat twee willekeurig gekozen individuen uit eenzelfde buurt tot dezelfde inkomenscategorie zullen behoren (R. D. Putnam, 2007). Voor een meer rechtlijnige interpretatie van de heterogeniteit in de buurt wordt de maat vermenigvuldigd met -1 (*zie ook Appendix 1E*).

Controlevariabelen

Opwaardering. Volgens bovenstaande formule (2) wordt de opwaarderingsindex voor elke sector berekend. Deze wordt niet alleen gebruikt om de gentrificatievariabele op te stellen, maar ook zelf in de analyse betrokken als controlevariabele. De variabele wordt gestandaardiseerd om de interpretatie te vereenvoudigen.

¹⁷ Sociaal-economische heterogeniteit dient te worden gemeten aan de hand van SES-parameters. Hier biedt de Buurtmonitor de keuze tussen inkomensgegevens of gegevens over de arbeidsstatus. Bij deze laatste zijn echter heel wat missing values aanwezig wat betreft de aan- of afwezigheid van verschillende arbeidersgroepen in de sector. Bovendien zouden deze gegevens slechts tot 2011 kunnen worden opgevraagd. Door te werken met inkomensgegevens blijft de variabele in dezelfde lijn als de deprivatie- en gentrificatievariabelen en kunnen ook meer recente gegevens, nl. uit 2012, worden gebruikt.

Etnische heterogeniteit. Naast de sociale mix kan ook de etnische samenstelling van de buurt meespelen bij de mate van sociale cohesie. De LBHM peilt zelf naar de (individueel gepercipieerde) etnische mix in de buurt. Deze individuele waarden worden geaggregeerd tot op sectorniveau en als buurtkenmerk in de analyse opgenomen (zie *Appendix 1F*).

Onafhankelijke variabelen op individueel niveau

Leeftijd. Leeftijd geldt als metrische variabele met een gemiddelde van 44 jaar en wordt gecentreerd in de analyse. De variabele is normaal verdeeld in de populatie.

Geslacht. Geslacht wordt opgenomen als dummyvariabele met ‘man’ als referentie-categorie en ‘vrouw’ als score 1.

Inkomen. Hoewel absolute inkomens in de LBHM bevraagd worden, worden zulke gegevens niet steeds correct gerapporteerd worden en kennen zij vaak veel *missings*. Daarom wordt inkomen als subjectieve deprivatiemaat opgenomen, nl. onder de vraag ‘Hoe goed kan je rondkomen met je maandelijks inkomen?’. De zes categorieën reiken van ‘Zeer moeilijk’ tot ‘Zeer gemakkelijk’ en worden in een metrische schaal gegoten waarbij score ‘0’ de laagste inkomens vertegenwoordigt en score ‘5’ de hoogste.

Opleidingsniveau. Het hoogst behaalde diploma van de respondenten wordt in vijf dummyvariabelen omgezet: geen onderwijs (referentiecategorie), ‘lagere school’, ‘lager middelbaar’, ‘hoger middelbaar’, ‘niet-universitair hoger onderwijs’, en ‘universitair onderwijs’.

Eigenaarsstatus. Aan de hand van de categorische variabele worden vier dummyvariabelen opgesteld: eigenaar (referentiecategorie), ‘huurder bij particuliere verhuurder’, ‘huurder bij de Stad of het OCMW’, ‘huurder bij de sociale huisvestingsmaatschappij’, en ‘andere’.

Controlevariabelen

Grootte van het gezin. Het aantal personen in het huishouden wordt als metrische variabele opgenomen, waarbij personen die in een gemeenschap wonen (zoals verzorgingstehuizen) uit de analyse worden gelaten. Het gaat uiteindelijk om een schaal

van 1 tot 7 waarbij score '7' ook gezinnen van meer dan zeven personen omvat. De maat wordt gecentreerd in de uiteindelijke analyse.

Etniciteit. Enkel de eigen etniciteit wordt in de analyse betrokken, niet de etnische herkomst van de ouders. Er geldt een onderscheid tussen Belgen (referentiecategorie), West-Europeanen, Turken, en andere etnisch-culturele minderheden. De keuze voor deze opdeling wordt verantwoord in Appendix 1G.

De univariate beschrijving van de gebruikte variabelen is terug te vinden in Appendix 2.

3.4. Methoden

Dit onderzoek gebruikt multilevel meervoudige lineaire regressie om zowel de individuele als buurteffecten op sociale cohesie na te gaan. Op die manier wordt het probleem van autocorrelatie van de onderzoekseenheden opgelost¹⁸. De keuze voor multilevelanalyse wordt verantwoord door correcte assumptietoetsen (zie Appendix 4).

Om de data te verkennen wordt eerst een single level bivariate analyse uitgevoerd. De interpretatie hiervan biedt een eerste zicht op verbanden tussen de variabelen, maar geen geldige resultaten voor het multilevelmodel. Daarom wordt de lineaire regressieanalyse volgens een multileveldesign getest. Er worden daarbij twee aparte analyses uitgevoerd, een met de afhankelijke variabele sociaal kapitaal en een met de afhankelijke variabele buurtbinding. In beide gevallen gaat het om een *random intercept model*. Binnen deze analyses worden telkens vijf aparte modellen geschat. In het null model wordt enkel een constante geschat, waarna in model 1 de individuele kenmerken worden toegevoegd. Hierna wordt gentrificatie als buurtkenmerk toegevoegd in model 2. Model 3 en 4 gaan na of het effect van gentrificatie te wijten is aan tussenliggende variabelen, respectievelijk sociale mix in model 3 en deprivatie in model 4. In dit padmodel worden met andere woorden twee mogelijke indirect verbanden getoetst, zoals voorgesteld in het conceptueel model. Tot slot controleert model 5 voor het effect van etnische mix op sociale cohesie.

¹⁸ Aangezien de LBHM werd uitgevoerd bij inwoners uit verschillende Gentse sectoren, zullen de data automatisch geclusterd zijn naargelang deze sectoren. Via multilevel-analyse kunnen buurteffecten worden onderscheiden van individuele effecten en wordt het probleem van autocorrelatie opgelost. Zie ook Appendix 4: Assumptietoetsen.

4. Resultaten

4.1. Exploratieve bivariate analyse

Vooreerst worden de bivariate correlaties tussen de variabelen uiteengezet. Dit gaat slechts om een verkennende analyse, want Pearson correlaties veronderstellen een single level model en vormen dus geen afdoende analysemethode in een multilevel-design. Toch kunnen hier al enkele interessante verbanden verschijnen die de verdere regressieanalyse kunnen sturen.

De meeste individuele kenmerken zijn categorische variabelen en van elke categorie wordt de gemiddelde score op de afhankelijke variabelen uiteengezet in tabel 7 in Appendix 3, alsook de bivariate correlaties van de metrische kenmerken leeftijd, inkomen en gezinsgrootte. Van de buurtkenmerken worden eveneens de onderlinge correlaties berekend. Het resultaat van deze bivariate correlatieanalyse is af te lezen in tabel 3.

De individuele kenmerken worden enkel bivariaat vergeleken met de afhankelijke variabelen. Hieruit blijken vrouwen gemiddeld lichtjes hoger te scoren op beide facetten van sociale cohesie dan mannen. Eigenaars scoren gemiddeld hoger dan huurders op zowel sociaal kapitaal als op buurtbinding. Voornamelijk bij buurtbinding zien we ook verschillen tussen huurders onderling: wie bij een particuliere verhuurder huurt scoort is gemiddeld toch sterker gehecht aan de buurt dan wie bij een sociale huisvestingsmaatschappij of bij de Stad/het OCMW huurt. Op vlak van opleidingsniveau is er met betrekking tot sociaal kapitaal weinig consistentie te vinden, maar daarentegen geldt bij de mate van buurtbinding een negatieve trend: hogere opleidingsniveaus gaan samen met lagere gemiddelde scores op de schaal van buurtbinding. Belgen blijken tot slot gemiddeld hoger te scoren dan West-Europeanen en andere vreemdelingen op zowel sociaal kapitaal als op buurtbinding, maar Turken scoren ongeveer even hoog of zelfs hoger dan de Belgen. Wat betreft de metrische individuele kenmerken, geldt voor leeftijd een positieve correlatie met beide facetten van sociale cohesie. Dit wijst erop dat oudere respondenten gemiddeld meer sociale cohesie zullen rapporteren. Ook voor individueel inkomen geldt een positieve correlatie, maar deze is wel hoger voor buurtbinding dan voor sociaal kapitaal. Tot slot geldt enkel een positieve correlatie van gezinsgrootte met sociaal kapitaal. Grotere gezinnen zullen gemiddeld meer sociaal

kapitaal zullen hebben in de buurt, maar zullen daarom niet meer gehecht zijn aan hun buurt dan kleinere gezinnen.

Uit tabel 3 komen heel wat significante correlaties naar boven. Enkele sterke correlaties van de sectorkenmerken zijn te wijten aan de operationalisering van deze kenmerken. Deprivatie, opwaardering en gentrificatie werden uit dezelfde componenten opgebouwd (mediaan netto inkomen en de werkloosheidsdruk). Er is daarom automatisch multicollineariteit. Bij controle van de assumpties blijkt echter dat deze multicollineariteit niet problematisch is voor verdere lineaire regressieanalyse (zie *Appendix 4: Assumptietoetsen*).

Tabel 3: Bivariate Pearson correlaties van de buurtkenmerken met de afhankelijke variabelen en onderling.

	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)
(1) Sociaal kapitaal		.328 **	-.064 **	.017 **	-.165 **	.003	-.119 **
(2) Buurtbinding			-.094 **	.049 **	-.246 **	-.026	-.276 **
(3) Gentrificatie 2005-'12				.139 **	.611 **	.451 **	.525 **
(4) Sociale mix 2012					-.060 **	.177 **	-.106 **
(5) Deprivatie 2012						.006	.840 **
(6) Opwaardering 2005-'12							.114 **
(7) Etnische mix 2013							

N = 2236; * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001.

De afhankelijke variabelen (1) en (2) zijn significant gecorreleerd, maar de correlatie bedraagt slechts 0,328. Deze matig sterke correlatie betekent dat de twee facetten van sociale cohesie niet noodzakelijk dezelfde effecten zullen vertonen. Wat betreft de onafhankelijke buurtvariabelen, blijkt sociaal-economische deprivatie van de buurt significant negatief gecorreleerd met sociale cohesie binnen deze buurten. Er geldt een sterke positieve correlatie tussen deprivatie en gentrificatie, maar deze is uiteraard afhankelijk van de operationalisering¹⁹ en duidelijk af te lezen wanneer we de gedepriveerde en gegentrifieerde buurten op een kaart weergeven (zie *Appendix 1C en figuur 2*). Gentrificatie is positief gecorreleerd met de sociale mix binnen de buurt.

¹⁹ Aangezien de operationalisering van gentrificatie veronderstelde dat gentrificatie begon in sociaal gedepriveerde buurten in 2005, zal de gentrificatie ook doorgaans in eerder gedepriveerde buurten in 2012 optreden. Dit is duidelijk af te lezen op de kaarten in Appendix 1C: de gedepriveerde buurten in 2012 overlappen sterk met de gedepriveerde buurten in 2005.

Buurten die over de periode van 2005-2012 zijn opgewaardeerd of gentrificatie kenden, vertonen gemiddeld een hogere inkomensheterogeniteit dan buurten die deze opwaardering of gentrificatie niet ondervonden. Dit strookt met de beleidsdoelstellingen achter gentrificatie. Tot slot correleert de sociale mix enkel positief met buurtbinding, maar niet met sociaal kapitaal. Hoewel het om een redelijk zwakke correlatie gaat, is dit interessant omdat het overeenstemt met de beleidsdoelstellingen: meer sociaal-economisch heterogene buurten zullen gemiddeld meer sociale cohesie vertonen.

Als controlevariabele blijkt etnische heterogeniteit in de buurt tot slot heel wat significante correlaties te vertonen. Het meest interessant voor deze studie is dat een hogere etnische mix doorgaans samen blijkt te gaan met lagere maten van sociale cohesie en met hogere maten van deprivatie, in overeenstemming met de verwachtingen (Letki, 2008; Verhaeghe, 2013).

Uit deze bivariate analyse blijkt al dat de veronderstelde verbanden uit het conceptueel model niet volledig kloppen: gentrificatie gaat samen met hogere maten van sociale mix, maar sociale mix verhoudt zich niet negatief tot sociale cohesie. Hypothese 2 wordt daarom waarschijnlijk verworpen. Er geldt wel een positief verband tussen gentrificatie en sociale cohesie (hypothese 3) en een negatief verband tussen deprivatie en sociale cohesie (hypothese 4).

4.2. Multivariate analyse

Zoals hierboven uitgelegd worden er twee aparte analyses uitgevoerd, een met elk van de afhankelijke variabelen. De niet-gestandaardiseerde regressiecoëfficiënten van beide analyses zijn respectievelijk af te lezen in tabel 4 en 5. Via een padmodel in vijf stappen worden de indirecte verbanden uit het conceptueel model getoetst. Bij vergelijking van tabel 4 en 5 valt op dat de resultaten van beide analyses redelijk uiteenlopend zijn.

Individuele effecten

Wat betreft de individuele effecten op sociaal kapitaal, hebben enkel leeftijd, gezinsgrootte en eigenaarsstatus een significant effect. Zoals verwacht geldt een positief

Tabel 4: Multivariate effecten op **Sociaal kapitaal**. Regressiecoëfficiënt *b* (st. afw. *b*), gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt β ; methode = multilevel meervoudige lineaire regressie.

	Null model			Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			Model 5				
	b (S.E.)			b (S.E.) β			b (S.E.) β			b (S.E.) β			b (S.E.) β			b (S.E.) β				
FIXED																				
(intercept)	3.706 (.021)	***		3.743 (.096)	***		3.750 (.097)	***		3.783 (.102)	***		3.731 (.102)	***		3.729 (.102)	***			
Level 1 (n = 2094)																				
Leeftijd (<i>gecentreerd</i>)				.007 (.001)		.010		.007 (.001)		.010	***	.007 (.001)		.010	***	.007 (.001)		.010	***	
Geslacht (ref = man)																				
vrouw				.006 (.030)		.008		.006 (.030)		.008		.006 (.030)		.008		.012 (.030)		.016		
Inkomen				.009 (.013)		.012		.009 (.013)		.012		.004 (.013)		.005		.002 (.013)		.003		
Opleidingsniveau (ref = geen)																				
Lager onderwijs				.099 (.101)		.135		.097 (.101)		.132		.076 (.104)		.104		.081 (.104)		.110		
Lager middelbaar				-.092 (.092)		-.126		-.094 (.092)		-.129		-.086 (.094)		-.117		-.087 (.094)		-.119		
Hoger middelbaar				.002 (.089)		.003		.000 (.089)		.001		-.003 (.091)		-.004		-.001 (.090)		-.001		
Niet-universitair hoger				.048 (.089)		.065		.047 (.089)		.064		.046 (.091)		.062		.044 (.091)		.060		
Universitair onderwijs				-.006 (.090)		-.008		-.007 (.090)		-.009		-.001 (.092)		-.002		.006 (.091)		.008		
Eigenaarsstatus (ref = zelf eigenaar)																				
Particuliere verhuurder				-.152 (.039)		-.207	***	-.150 (.039)		-.204	***	-.155 (.040)		-.211	***	-.143 (.040)		-.196	***	
Stad/OCMW				-.401 (.247)		-.548		-.393 (.247)		-.536		-.398 (.247)		-.542		-.364 (.246)		-.496		
Sociale huisvestingsmaatschappij				-.198 (.068)		-.270	**	-.197 (.068)		-.268	**	-.201 (.069)		-.275	**	-.097 (.072)		-.132		
Andere				-.347 (.119)		-.473	**	-.344 (.119)		-.469	**	-.317 (.120)		-.433	**	-.305 (.120)		-.416	*	
Gezinsgrootte (<i>gecentreerd</i>)				.062 (.013)		.084	***	.061 (.013)		.084	***	.056 (.013)		.076	***	.053 (.013)		.073	***	
Etniciteit (ref= Belg)																				
West-European				-.116 (.080)		-.158		-.114 (.080)		-.155		-.114 (.080)		-.156		-.099 (.081)		-.135		
Turk				.091 (.106)		.125		.099 (.107)		.135		.129 (.109)		.175		.161 (.109)		.220		
Andere vreemdeling				-.136 (.052)		-.186	**	-.132 (.053)		-.180	*	-.129 (.054)		-.175	*	-.105 (.054)		-.144		
Level 2 (n = 133)																				
Gentrificatie (ref= geen)																				
wel								-.027 (.046)		-.037		-.032 (.047)		-.044		.144 (.066)		.196	*	
Sociale mix												.067 (.109)		.092		.023 (.109)		.031		
Deprivatie (<i>gestandaardiseerd</i>)																-.122 (.029)		-.167	***	
Opwaardering (<i>gestandaardiseerd</i>)																-.022 (.036)		-.030		
Etnische mix (<i>gecentreerd</i>)																		.029 (.051)		.040
RANDOM																				
Variantie level 2	.024 (.007)	***		.012 (.005)	*		.012 (.005)	*		.012 (.005)	*		.008 (.004)			.007 (.004)				
Variantie level 1	.513 (.015)	***		.470 (.014)	***		.470 (.014)	***		.467 (.015)	***		.467 (.015)	***		.467 (.015)	***			
-2 LogLikelihood	5227.195			4692.915			4692.580			4467.76			4422.387			4422.061				

N (individen) = 2094, N (sectoren) = 133; * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001.

Tabel 5: Multivariate effecten op **Buurtbinding**. Regressiecoëfficiënt *b* (st. afw. *b*), gestandaardiseerde regressiecoëfficiënt β ; methode = multilevel meervoudige lineaire regressie.

	Null model			Model 1			Model 2			Model 3			Model 4			Model 5		
	b (S.E.)			b (S.E.) β			b (S.E.) β			b (S.E.) β			b (S.E.) β			b (S.E.) β		
FIXED																		
(intercept)	3.566 (.029)	***		3.600 (.112)	***		3.637 (.113)	***		3.729 (.121)	***		3.592 (.118)	***		3.599 (.116)	***	
Level 1 (n = 2094)																		
Leeftijd (<i>gecentreerd</i>)				.006 (.001)	.008	***	.006 (.001)	.007	***	.006 (.001)	.007	***	.006 (.001)	.007	***	.005 (.001)	.006	***
Geslacht (ref = man)																		
vrouw				.085 (.034)	.102	*	.085 (.034)	.101	*	.083 (.034)	.099	**	.093 (.034)	.111	**	.095 (.034)	.113	**
Inkomen				.070 (.015)	.083	***	.069 (.015)	.082	***	.072 (.015)	.085	***	.070 (.015)	.084	***	.068 (.015)	.081	***
Opleidingsniveau (ref = geen)																		
Lager onderwijs				.004 (.116)	.005		-.005 (.116)	-.005		-.094 (.119)	-.112		-.084 (.118)	-.100		-.098 (.118)	-.117	
Lager middelbaar				-.277 (.106)	-.330	**	-.285 (.106)	-.339	**	-.306 (.108)	-.365	**	-.299 (.107)	-.356	**	-.318 (.107)	-.379	**
Hoger middelbaar				-.229 (.101)	-.272	*	-.235 (.101)	-.280	*	-.294 (.103)	-.350	**	-.275 (.103)	-.327	**	-.287 (.102)	-.342	**
Niet-universitair hoger				-.277 (.102)	-.329	**	-.281 (.102)	-.335	**	-.332 (.104)	-.396	**	-.313 (.103)	-.372	**	-.333 (.103)	-.397	**
Universitair onderwijs				-.345 (.103)	-.411	***	-.349 (.103)	-.415	***	-.419 (.105)	-.499	***	-.380 (.104)	-.453	***	-.410 (.104)	-.488	***
Eigenaarsstatus (ref = zelf eigenaar)																		
Particuliere verhuurder				-.101 (.045)	-.120	*	-.093 (.045)	-.110	*	-.100 (.046)	-.120	*	-.077 (.045)	-.091		-.100 (.045)	-.119	*
Stad/OCMW				.567 (.278)	.676	*	.599 (.278)	.713	*	.598 (.278)	.712	*	.638 (.276)	.761	*	.656 (.275)	.781	*
Sociale huisvestingsmaatschappij				-.352 (.081)	-.419	***	-.346 (.080)	-.413	***	-.374 (.082)	-.446	***	-.170 (.083)	-.203	*	-.174 (.081)	-.207	*
Andere				-.309 (.134)	-.368	*	-.300 (.134)	-.357	*	-.302 (.136)	-.360	*	-.274 (.135)	-.327	*	-.286 (.134)	-.341	*
Gezinsgrootte (<i>gecentreerd</i>)				.033 (.014)	.039	*	.032 (.014)	.038	*	.028 (.015)	.033		.020 (.015)	.024		.022 (.015)	.027	
Etniciteit (ref= Belg)																		
West-Europeaan				-.193 (.090)	-.230	*	-.184 (.090)	-.220	*	-.166 (.091)	-.197		-.137 (.091)	-.163		-.139 (.090)	-.166	
Turk				.098 (.120)	.117		.126 (.120)	.150		.115 (.123)	.137		.148 (.122)	.176		.200 (.122)	.238	
Andere vreemdeling				-.036 (.060)	-.043		-.021 (.060)	-.025		-.005 (.061)	-.006		.032 (.061)	.038		.037 (.061)	.045	
Level 2 (n = 133)																		
Gentrificatie (ref= geen)																		
wel							-.158 (.067)	-.188	*	-.165 (.067)	-.197	*	.289 (.082)	.345	***	.258 (.073)	.307	***
Sociale mix										.163 (.150)	.194		.084 (.134)	.100		.041 (.121)	.049	
Deprivatie (<i>gestandaardiseerd</i>)													-.289 (.036)	-.344	***	-.074 (.050)	-.089	
Opwaardering (<i>gestandaardiseerd</i>)													-.094 (.044)	-.112	*	-.047 (.041)	-.056	
Etnische mix (<i>gecentreerd</i>)																-.317 (.057)	-.377	***
RANDOM																		
Variantie level 2	.071 (.014)	***		.051 (.011)	***		.050 (.011)	***		.047 (.011)	***		.019 (.007)	**		.008 (.005)		
Variantie level 1	.639 (.019)	***		.588 (.018)	***		.587 (.018)	***		.583 (.018)	***		.582 (.018)	***		.582 (.018)	***	
-2 LogLikelihood	5734.935			5204.798			5199.194			4947.600			4860.588			4832.961		

N (individueen) = 2094, N (sectoren) = 133; * p < 0.05, ** p < 0.01, *** p < 0.001.

effect van leeftijd: per jaar ouder de respondent, geldt gemiddeld een toename van 0,007 punten of 0,010 standaardafwijkingen op de schaal van sociaal kapitaal. Dit effect blijft robuust bij controle voor de buurtkenmerken. Daarnaast geldt dat huurders gemiddeld minder sociaal kapitaal in de buurt opbouwen dan eigenaars: wie huurt bij een private verhuurder scoort gemiddeld 0,192 standaardafwijkingen minder op sociaal kapitaal dan wie zelf eigenaar is van zijn woning. Bij controle voor de buurtkenmerken geldt geen effect voor huurders bij de Stad, het OCMW of een sociale huisvestingsmaatschappij. Andere types van eigenaarsstatus hebben gemiddeld significant minder sociaal kapitaal in de buurt dan eigenaars. Als laatste individueel kenmerk hebben grotere gezinnen doorgaans ook meer sociaal kapitaal in de buurt, in lijn met de verwachtingen. Per persoon meer in het huishouden dan de gemiddelde gezinsgrootte in de steekproef, scoort de respondent 0,053 punten of 0,073 standaardafwijkingen meer op de sociaal kapitaal-schaal. Voor etniciteit geldt dat vreemdelingen die niet Turks of West-Europees zijn, significant lager scoren op sociaal kapitaal dan Belgische buurtbewoners. Dit effect valt echter weg wanneer gecontroleerd wordt voor de deprivatie van de buurt.

In tabel 5 is dezelfde analyse af te lezen op de afhankelijke variabele buurtbinding. Hier liggen de individuele effecten anders. Opnieuw heeft leeftijd een significant positief effect: een respondent zal gemiddeld per jaar ouder 0,005 punten hoger scoren op de buurtbindingsschaal. Dat komt overeen met een toename van 0,006 standaardafwijkingen op buurtbinding. Ook in lijn met de literatuur blijken vrouwen gemiddeld met 0,095 schaalpunten meer gehecht aan de buurt dan mannen, ofwel 0,081 standaardafwijkingen hoger dan mannen. Hogere inkomensgroepen zullen gemiddeld meer gehecht zijn aan hun buurt, terwijl hogere opleidingsniveaus net het omgekeerde effect vertonen: per punt meer op de inkomensschaal (beter kunnen rondkomen met huidig inkomen) scoort men gemiddeld 0,068 punten, of 0,081 standaardafwijkingen, hoger op buurtbinding. Daarentegen scoren hogere opleidingsniveau significant lager dan mensen zonder opleiding. Het effect van opleidingsniveau wordt bovendien sterker bij hogere opleidingsniveaus; voor universitair opgeleiden geldt dat zij gemiddeld 0,488 standaardafwijkingen lager scoren op de buurtbindingsschaal dan personen zonder opleiding. Het effect van SES is dus niet eenduidig: waar inkomen positief gerelateerd is aan de mate van buurtbinding, is opleidingsniveau dit niet. Ook in deze analyse blijkt

eigenaarsstatus een significant effect te vertonen. Huurders en andere vormen van eigenaarsstatus blijken doorgaans minder gehecht aan hun buurt dan eigenaars. Dit geldt zowel voor huurders bij een private verhuurder als bij een sociale huisvestingsmaatschappij, maar niet voor huurders bij de Stad of het OCMW. Deze laatsten scoren dan weer significant hoger op buurtbinding dan eigenaars. Gezinsgrootte en etniciteit vertonen geen significante effecten op de afhankelijke variabele buurtbinding.

Buurteffecten

Bovenstaande bevindingen komen grotendeels overeen met wat werd verwacht op basis van eerdere empirische studies rond sociale cohesie in stadswijken. In dit artikel willen we echter het effect van gentrificatie op sociale cohesie onderzoeken, dat daarom in beide analyses wordt toegevoegd in model 2.

We zien dat gentrificatie enkel een significant effect vertoont op de mate van buurtbinding en niet op sociaal kapitaal. Bij die laatste zorgt de toevoeging van gentrificatie als buurtkenmerk niet voor een daling in de variantie op sectorniveau, noch voor een significante daling in de $-2 \times \text{LogLikelihood}$. Dit wilt zeggen dat model 2 niet meer verklaringskracht heeft dan model 1 en gentrificatie geen afdoende verklaring biedt voor de variatie op de sociaal kapitaal-schaal. Daarentegen heeft gentrificatie wel een significant negatief effect op de mate van buurtbinding. Bewoners van sectoren die gentrificatie ondervonden tussen 2005 en 2012 zullen gemiddeld 0.158 punten lager scoren op de schaal van buurtbinding dan bewoners van niet-gegentrificeerde sectoren. Dat komt overeen met een afname van 0,188 standaardafwijkingen.

Een indirect effect via sociale mix. In model 3 wordt gecontroleerd of het effect van gentrificatie toegeschreven kan worden aan een indirect effect van sociale mix. Dit indirect effect wordt niet teruggevonden: in beide analyses wijzigt het effect van gentrificatie nauwelijks door toevoeging van sociale mix aan het model en vertoont sociale mix zelf geen significante effecten op sociale cohesie. Het toevoegen van sociale mix zorgt wel voor een significante daling in de $-2 \times \text{LogLikelihood}$, waardoor model 3 meer verklaringskracht heeft dan model 2. Het conceptueel model bleek een verkeerd indirect verband van sociale mix te veronderstellen en hypothese 2 dient dus verworpen te worden.

Een indirect effect via buurtdeprivatie. Vervolgens wordt een indirect effect via deprivatie onderzocht in model 4. De operationalisering van gentrificatie veronderstelt een afname in de deprivatie-index, maar het effect van deze deprivatie zelf is nog niet bepaald. Daarom worden in model 4 zowel deprivatie als opwaardering toegevoegd. In tabel 4 zien we dat het effect van gentrificatie op sociaal kapitaal wel significant is geworden bij toevoeging van deze twee buurtkenmerken. Inwoners van sectoren die gentrificatie ondervonden tussen 2005 en 2012 scoren gemiddeld 0,144 punten meer op de schaal dan inwoners uit niet-gegentrificeerde sectoren, ofwel 0,196 standaardafwijkingen. Ook het effect op buurtbinding is positief geworden: gentrificatie van de sector zorgt gemiddeld voor 0,289 schaalpunten meer op buurtbinding (0,345 standaardafwijkingen). Toevoeging van deprivatie zorgt dus voor een omkering in de richting van het effect van gentrificatie. Daarentegen vertoont deprivatie zelf in beide analyses wel een negatief effect: per standaardafwijking de sector hoger scoort op de deprivatie-index, zullen de bewoners gemiddeld 0,122 schaalpunten lager scoren op sociaal kapitaal en 0,289 schaalpunten lager op buurtbinding (respectievelijk 0,167 en 0,344 standaardafwijkingen lager). Opnieuw zoals verwacht uit voorgaande studies blijkt deprivatie de sociale cohesie dus negatief te beïnvloeden, waardoor we hypothese 4 kunnen aanvaarden. Voor beide afhankelijke variabelen geldt tegengesteld teken-suppressie: deprivatie onderdrukte de relatie tussen gentrificatie en sociale cohesie in model 2 in die mate dat het effect omkeerde. Dit blijkt ook uit de bivariate correlaties. Zoals af te lezen in tabel 3 is deprivatie sterk positief gecorreleerd met gentrificatie, terwijl deprivatie een negatief effect heeft op sociale cohesie. Het echte multivariate effect van gentrificatie is positief, maar werd bivariaat onderdrukt door het negatieve effect van deprivatie²⁰. Opnieuw blijkt het conceptueel model daarom onvoldoende verklaring, want het positieve effect van gentrificatie verloopt slechts deels indirect via afgenomen deprivatie in de buurt. Dit zien we ook aan het omgekeerde effect van opwaardering. Na model 4 kunnen we hypothese 3 en 4 aanvaarden.

Controle voor buurtopwaardering. Sociaal-economische opwaardering vertoont enkel een significant negatief effect op de mate van buurtbinding: inwoners van sectoren die

²⁰ Een belangrijke opmerking bij het interpreteren van deze suppressie betreft de operationalisering. Deprivatie zit als indicator vervat in de berekening van gentrificatie, wat ook impliceert dat de effecten van gentrificatie automatisch gestuurd worden door correlaties van deprivatie met de afhankelijke variabele. Toch is de interpretatie geldig omdat er geen problematische multicollineariteit meespeelt (zie Appendix 4).

meer sociaal-economische opwaardering kenden tussen 2005 en 2012 dan Gent als geheel scoren gemiddeld 0,094 punten, ofwel 0,112 standaardafwijkingen, lager op de buurtbindingsschaal. Sterke buurtopwaardering op zich blijkt dus nefast voor de hechting met de buurt, terwijl gentrificatie de buurtbinding daarentegen wel positief beïnvloedt. Daarom werd ook gecontroleerd voor een interactie-effect van opwaardering en deprivatie, maar dit werd niet teruggevonden. Opwaardering brengt dus niet noodzakelijk andere effecten voort in lagere dan hogere inkomensbuurten. Dit betekent dat het effect van gentrificatie aan meer te wijten is dan enkel de sociaal-economische opwaardering.

Controle voor etnische mix. Tot slot wordt in model 5 gecontroleerd voor het effect van etnische heterogeniteit van de buurt. Bij de effecten op sociaal kapitaal is dit model in feite overbodig gezien de lage variantie die nog overblijft op sectorniveau. Hier zien we dan ook dat de toevoeging van etnische mix aan het model geen bijkomende verklaringskracht oplevert en de overige effecten nauwelijks wijzigt. Daarentegen neemt etnische mix het effect van deprivatie volledig over in tabel 5. Bij toevoeging van etnische mix verdwijnen de effecten van deprivatie en opwaardering en vertoont etnische mix een negatief effect op buurtbinding: per schaalpunt hoger dan het gemiddelde op de etnische mix-schaal (ofwel hoe meer mensen van andere afkomst er in de buurt wonen), zullen de inwoners van die sector gemiddeld 0,377 standaardafwijkingen minder scoren op buurtbinding. Dit is een interessante bevinding omdat voorgaande studies het effect van etnische heterogeniteit net toeschreven aan deprivatie in die etnisch gemengde buurten (Letki, 2008; Verhaeghe, 2013). Uit de analyses in deze studie blijkt het omgekeerde: het effect van deprivatie kan worden toegeschreven aan de etnische heterogeniteit die doorgaans hoger ligt in meer gedepriveerde buurten.

Mogelijke interactie-effecten

Na toevoeging van deze buurtkenmerken is in beide analyses de variantie op sectorniveau volledig verklaard; er blijft onvoldoende significante level 2-variantie over om nog meer variabelen toe te voegen. Dit betekent dat eventuele crosslevel-interacties, zoals die van individueel inkomen met buurtdeprivatie, geen aanvullende verklaring zullen bieden binnen deze analyses. Bij de analyse van buurtbinding werd het *random part* wel exploratief uitgebreid door inkomen te laten variëren op sectorniveau (na

model 4 in tabel 5). Hoewel het effect van inkomen significant was, daalde de -2^* LogLikelihood niet significant bij deze uitbreiding van het *random part*. De variantie in het intercept op level 2 bleef significant, maar de variantie in de *slope* tussen buurten niet, noch de covariantie tussen het intercept en de *slope*. Dit betekent dat individueel inkomen niet significant varieert op buurtniveau. Crosslevel-interacties, tussen individueel inkomen en buurtdeprivatie of tussen inkomen en gentrificatie, leverden daarom evenmin significante resultaten op. We kunnen geen uitspraken doen over mogelijke verschillen tussen hogere en lagere inkomensgroepen binnen hogere of lagere inkomensbuurten. Zoals hierboven vermeld bleek een interactie-effect tussen deprivatie en opwaardering evenmin significante verbeteringen te bieden aan het model. Daarom is het niet duidelijk of opwaardering andere effecten bereikt in lagere dan in hogere inkomensbuurten.

5. Conclusie

In deze paper werd onderzocht waar Gentse stadsvernieuwing gentrificatie heeft teweegebracht en of dit een invloed had op de sociale cohesie binnen de buurt. Via gegevens van de Leefbaarheidsmonitor 2013 en de Buurtmonitor konden zowel individuele als buurteffecten worden onderzocht die de individueel gepercipieerde sociale cohesie beïnvloeden. Deze sociale cohesie werd gemeten als sociaal kapitaal enerzijds en buurtbinding anderzijds. Twee indirecte effecten werden getoetst; één via sociale mix en één via deprivatie van de buurt.

Op individueel niveau komen de meeste resultaten overeen met eerder onderzoek naar sociale cohesie in stadsbuurten. Er geldt een positief effect van leeftijd op zowel sociaal kapitaal als buurtbinding, eigenaars rapporteren in beide gevallen gemiddeld meer sociale cohesie dan huurders, gezinsgrootte heeft een positief effect op sociaal kapitaal en inkomen een positief effect op buurtbinding. Vrouwen blijken meer gehecht aan de buurt dan mannen, terwijl hogere opleidingsniveaus doorgaans minder buurtbinding rapporteren.

Uit de berekeningen bleken 31 statistische sectoren in Gent gentrificatie te hebben ondervonden tussen 2005 en 2012, waarvan uit 29 sectoren respondenten in de LBHM

waren bevraagd. Deze sectoren zijn voornamelijk gesitueerd in de 19de eeuwse gordel. Waar beleidsmotieven achter gentrificatie doorgaans veronderstellen dat opwaardering van achtergestelde buurten een sociale mix zal creëren die op haar beurt de sociale cohesie en leefbaarheid van de buurt zal opkrikken, zijn de empirische bevindingen hierover minder eenduidig. Eerder onderzoek vond dat gentrificatie net nefast is voor de sociale cohesie binnen de buurt (Lees, 2008; Slater, 2005; Tolsma et al., 2009; Uitermark et al., 2007; Van Kempen & Bolt, 2009; Walks & Maaranen, 2008).

De resultaten van deze studie wijzen daarentegen toch op een positief effect van gentrificatie: zowel sociaal kapitaal als buurtbinding nemen toe als gentrificatie heeft plaatsgevonden. Belangrijk is hierbij op te merken dat dit enkel geldt voor gentrificatie en niet voor opwaardering in het algemeen. De bevinding is interessant omdat ze strookt met beleidsadviezen die gentrificatie promoten. Wat echter niet blijkt te kloppen, is een indirect verband van sociale mix. Evenmin is het effect van gentrificatie volledig aan toegenomen buurt-SES te wijten. Meer specifiek geldt een suppressie-effect van deprivatie. Deprivatie onderdrukte het werkelijke effect van gentrificatie op sociale cohesie. Eerder onderzoek dat zo'n negatief effect terugvond, moet daarom kritisch worden benaderd indien niet gecontroleerd werd voor deprivatie van de buurt. Tot slot blijkt het negatieve effect van deze deprivatie op buurtbinding zelf te verdwijnen bij controle voor etnische mix.

6. Discussie

De resultaten van deze studie zorgen voor een nieuwe kijk op huidig onderzoek naar gentrificatie. Dikwijls worden negatieve effecten van gentrificatie op sociale cohesie teruggevonden, maar zonder controle voor deprivatie kunnen zulke resultaten niet als geldig worden aanvaard.

De locatie van de gegentrifieerde buurten kwam overeen met de verwachtingen in Gent. De meeste sectoren die gentrificatie ondervonden zijn gesitueerd in de 19de eeuwse gordel, waar heel wat stadsvernieuwing plaatsvindt om meer jonge gezinnen en investeerders aan te trekken (Stad Gent, 2010). Aan de basis van de gentrificatie liggen zowel consumptie- als productiefactoren.

Op individueel niveau werden nagenoeg alle verwachte effecten op sociale cohesie teruggevonden, waarschijnlijk omdat hun operationalisering in deze studie goed overeen kwam met eerder onderzoek. Enkel opleidingsniveau heeft enigszins tegenstelde resultaten, wat eventueel verklaard kan worden door soms lagere maten van sociale betrokkenheid bij hoger opgeleiden (Dekker & Bolt, 2005).

Op buurtniveau treden daarentegen meer verschillen op met eerder onderzoek. In lijn met de beleidsdoelstellingen werd een positief effect van gentrificatie teruggevonden op beide aspecten van sociale cohesie, maar niet indirect via toegenomen sociale mix. Het ontbreken van zo'n indirect effect hoeft niet te betekenen dat sociale mix volledig irrelevant is bij het bepalen van sociale cohesie. De gebruikte Herfindahl-index werd berekend o.b.v. inkomensgegevens, maar dit zou in verder onderzoek o.b.v. beroeps-klassen kunnen gebeuren om het cultureel kapitaal beter te betrekken. Dat is belangrijker om gemeenschappelijke waarden te benaderen die, volgens het homofilie-principe, contact bevorderen (Butler, 2001). Daarnaast is de focus op Gent interessant omdat hier meer sociale welvaartsmechanismen meespelen dan in vaak onderzochte grootsteden in de VS of het VK (Boussauw, 2014; Musterd, 2005). De afwezigheid van een effect van sociale mix kan op die manier eventueel liggen aan het minder problematisch optreden van zulke heterogeniteit in Gent.

Het suppressie-effect van deprivatie moet begrepen worden binnen de hoge correlatie van deprivatie met gentrificatie. Bij de operationalisering werd deprivatie als indicator meegenomen in de berekening van gentrificatie. Verder onderzoek in Gent zou ook vastgoedprijzen en/of beroepscategorieën per buurt in rekening moeten nemen om gentrificatie nauwkeuriger te berekenen (Atkinson, 2000; Freeman & Braconi, 2004). Niettemin is het suppressie-effect een interessante bevinding die aantoont dat niet alle negatieve effecten van gentrificatie aan haar eigen dynamieken te wijten zijn. Evenzeer kunnen gegentrifieerde buurten nog steeds tot de meest gedepriveerde buurten van de stad behoren, maar wel op andere vlakken de sociale cohesie bevorderen. Controle voor deprivatie blijkt daarom van groot belang in het onderzoeken van het unieke effect van gentrificatie en studies die hier niet voor controleren kunnen dan ook verkeerde resultaten opleveren.

Het verdwijnen van het effect van deprivatie bij controle voor etnische mix (bij buurtbinding) is verrassend omdat eerdere studies het effect van etnische heterogeniteit net toevoeren aan verhoogde deprivatie (Letki, 2008; Verhaeghe, 2013). Toch hoeft dit niet te betekenen dat deprivatie niet eveneens een stuk van het effect in etnische mix verklaart, aangezien hier enkel het omgekeerde model werd getoetst. Bovendien werd etnische heterogeniteit berekend a.d.h.v. geaggregeerde gegevens en via percepties in plaats van absolute cijfers, waardoor variatie binnen de sectoren niet in rekening wordt genomen. Meer specifiek onderzoek kan nagaan of het effect van etnische mix wel degelijk zo dominant is.

Om het effect van gentrificatie op sociale cohesie te verklaren is dus meer nodig dan enkel sociale mix en/of sociaal-economische status van de buurt. Bij controle voor het interactie-effect van deprivatie met opwaardering werd duidelijk dat het unieke effect van gentrificatie niet te wijten is aan de specifieke deprivatiecontext waarin de opwaardering plaatsvond. Verder onderzoek kan uitwijzen of eigen dynamieken het effect sturen. Een mogelijkheid is om hierbij ook andere buurtkenmerken in beschouwing te nemen, zoals residentiële mobiliteit of criminaliteit (Bailey et al., 2011). Ook kunnen mogelijke (crosslevel) interactie-effecten grondiger worden getoetst. Voorts kan worden afgestapt van een kwantitatief onderzoeksdesign en eerder via etnografisch veldwerk naar buurtdynamieken worden gezocht. Aangezien sociale cohesie door de buurtbewoners zelf wordt opgebouwd en gepercipieerd, kan kwalitatief onderzoek in gegentriceerde wijken een belangrijke aanvulling bieden op de inzichten uit deze studie. De resultaten uit deze studie bieden op die manier een interessant uitgangspunt voor verdere studies en een goed aanknopingspunt voor stedelijke beleidsmaatregelen.

Referenties

- Atkinson, R. (2000). Measuring Gentrification and Displacement in Greater London. *Urban Studies*, 37(1), 149-165.
- Atkinson, R. (2004). The Evidence on the Impact of Gentrification: New Lessons for the Urban Renaissance? *European Journal of Housing Policy*, 4(1), 107-131.
- Bailey, N., Kearns, A., & Livingston, M. (2012). Place Attachment in Deprived Neighbourhoods: The Impacts of Population Turnover and Social Mix. *Housing Studies*, 27(2), 208-231.
- Bell, D. (1976). The Coming of the Post-Industrial Society. *The Educational Forum*, 40(4), 574-579.
- Berger-Schmitt, R. (2000). Social Cohesion as an Aspect of the Quality of Societies: Concept and Measurement. In EuReporting (Ed.), *Towards a European System of Social Reporting and Welfare Measurement* (Vol. 14). Mannheim: Centre for Survey Research and Methodology (ZUMA).
- Boterman, W. R., & Van Gent, W. P. (2014). Housing Liberalisation and Gentrification: The Social Effects of Tenure Conversions in Amsterdam. *Tijdschrift voor economische en sociale geografie*, 105(2), 140-160.
- Boussauw, K. (2014). City profile: Ghent, Belgium. *Cities*, 40, 32-43.
- Brisson, D. S., & Usher, C. L. (2005). Bonding Social Capital in Low-Income Neighborhoods. *Family Relations*, 54(5), 644-653.
- Butler, T. (2001). Neighbourhood Change in London: A Comparison of Three South London Neighbourhoods. *Urban Studies*, 38(12), 2145-2162.
- Chan, J., To, H.-P., & Chan, E. (2006). Reconsidering social cohesion: Developing a Definition and Analytical Framework for Empirical Research. *Social indicators research*, 75(2), 273-302.
- Davidson, M. (2010). Love Thy Neighbour? Social Mixing in London's Gentrification Frontiers. *Environment and Planning A*, 42(3), 524-544.
- Davidson, M., & Lees, L. (2010). New-Build Gentrification: Its Histories, Trajectories, and Critical Geographies. *Population, Space and Place*, 16(5), 395-411.
- De Boeck, A. (2014). Stad zkt. 30'er: Vlaamse steden vechten om gunst van jongvolwassenen. *De Morgen*.
- De Decker, P., Van den Broeck, P., & Loopmans, M. (2012). Van bewonersgerichte stadsvernieuwing naar stadsontwikkeling: 30 jaar beleid voor de stad. In D. Holemans (Ed.), *Mensen maken de stad: Bouwstenen voor een sociaalecologische toekomst* (pp. 37-47). Berchem: EPO.
- Debruyne, P., & Oosterlynck, S. (2009). Stedelijke Vernieuwing in het Gentse Rabot. *Alert voor Sociaal Werk en Politiek*, 35(3).
- Dekker, K., & Bolt, G. (2005). Social Cohesion in Post-War Estates in the Netherlands: Differences between Socioeconomic and Ethnic Groups. *Urban Studies*, 42(13), 2447-2470.
- Durkheim, E. (2012). The Division of Labor in Society [1893]. In C. Calhoun, J. Gerteis, J. Moody, S. Pfaff, & I. Virk (Eds.), *Classical Sociological Theory* (3 ed., pp. 220-242): Wiley-Blackwell.
- Dutton, P. (2005). Outside the Metropole: Gentrification in Provincial Cities or Provincial Gentrification? In R. Atkinson & G. Bridge (Eds.), *Gentrification in a Global Context: the new urban colonialism* (pp. 209-224), Abingdon/New York: Routledge.

- Eckerd, A. (2011). Cleaning up without Clearing out? A Spatial Assessment of Environmental Gentrification. *Urban Affairs Review*, 47(1), 31-59.
- Forrest, R., & Kearns, A. (2001). Social Cohesion, Social Capital and the Neighbourhood. *Urban Studies*, 38(12), 2125-2143.
- Freeman, L. (2005). Displacement or Succession? Residential Mobility in Gentrifying Neighbourhoods. *Urban Affairs Review*, 40(4), 463-491.
- Freeman, L., & Braconi, F. (2004). Gentrification and Displacement: New York City in the 1990s. *Journal of the American Planning Association*, 70(1), 39-52.
- Galster, G. (2007). Neighbourhood Social Mix as a Goal of Housing Policy: A Theoretical Analysis. *European Journal of Housing Policy*, 7(1), 19-43.
- Gijsberts, M., Van Der Meer, T., & Dagevos, J. (2012). 'Hunkering down' in Multi-Ethnic Neighbourhoods? The Effects of Ethnic Diversity on Dimensions of Social Cohesion. *European Sociological Review*, 28(4), 527-537.
- Hamnett, C. (1991). The Blind Men and the Elephant: The Explanation of Gentrification. *Transactions of the Institute of British Geographers*, 16(2), 173-189.
- Hedin, K., Clark, E., Lundholm, E., & Malmberg, G. (2012). Neoliberalization of Housing in Sweden: Gentrification, Filtering, and Social Polarization. *Annals of the Association of American Geographers*, 102(2), 443-463.
- Holemans, D. (2012). *Mensen maken de stad: Bouwstenen voor een sociaalecologische toekomst*. Berchem: EPO.
- Jamagne, P., Lebrun, L., & Sajotte, C. (2012). *Statistische Sectoren: Vademecum*. Geraadpleegd via http://statbel.fgov.be/nl/statistieken/gegevensinzameling/nomenclaturen/admin-geo/statistische_sector/.
- Kawachi, I., & Berkman, L. F. (2000). Social Cohesion, Social Capital, and Health. In L. F. Berkman & I. Kawachi (Eds.), *Social Epidemiology* (pp. 174-190), Oxford: Oxford University Press.
- Kleinhans, R. (2004). Social Implications of Housing Diversification in Urban Renewal: A Review of Recent literature. *Journal of Housing and the Built Environment*, 19(4), 367-390.
- Kleit, R. G. (2005). HOPE VI New Communities: Neighborhood Relationships in Mixed-Income Housing. *Environment and Planning A*, 37(8), 1413.
- Langlois, A., & Kitchen, P. (2001). Identifying and Measuring Dimensions of Urban Deprivation in Montreal: An Analysis of the 1996 Census Data. *Urban Studies*, 38(1), 119-139.
- Larsen, H. G., & Hansen, A. L. (2008). Gentrification – Gentle or Traumatic? Urban Renewal Policies and Socioeconomic Transformations in Copenhagen. *Urban Studies*, 45(12), 2429-2448.
- Laurence, J. (2009). The Effect of Ethnic Diversity and Community Disadvantage on Social Cohesion: A Multi-Level Analysis of Social Capital and Interethnic Relations in UK Communities. *European Sociological Review*, 0(0), 1-20.
- Lees, L. (2008). Gentrification and Social Mixing: Towards an Inclusive Urban Renaissance? *Urban Studies*, 45(12), 2449-2470.
- Lees, L., Slater, T., & Wyly, E. (2008). *Gentrification*, Abingdon/New York: Routledge.
- Letki, N. (2008). Does Diversity Erode Social Cohesion? Social Capital and Race in British Neighbourhoods. *Political Studies*, 56(1), 99-126.
- Ley, D. (1997). *The New Middle Class and the Remaking of the Central City*. Oxford: Oxford University Press.

- Ley, D. (2003). Artists, Aestheticisation and the Field of Gentrification. *Urban Studies*, 40(12), 2527-2544.
- Millard-Ball, A. (2000). Moving beyond the Gentrification Gaps: Social Change, Tenure Change and Gap Theories in Stockholm. *Urban Studies*, 37(9), 1673-1693.
- Morrison, N. (2003). Neighbourhoods and Social Cohesion: Experiences from Europe. *International Planning Studies*, 8(2), 115-138.
- Musterd, S. (2005). Social and Ethnic Segregation in Europe: Levels, Causes, and Effects. *Journal of Urban Affairs*, 27(3), 331-348.
- Oosterlynck, S., Schillebeeckx, E., & Schuermans, N. (2012). Voorbij sociale mix. In D. Holemans (Ed.), *Mensen maken de stad: Bouwstenen voor een sociaalecologische toekomst* (pp. 117-127). Berchem: EPO.
- Putnam, R. (1993). The Prosperous Community: Social Capital and Public Life. *The American Prospect*, 4(13), 35-42.
- Putnam, R. D. (2007). E Pluribus Unum: Diversity and Community in the Twenty-first Century, The 2006 Johan Skytte Prize Lecture. *Scandinavian Political Studies*, 30(2), 137-174.
- Sampson, R. J., Morenoff, J. D., & Gannon-Rowley, T. (2002). Assessing "Neighborhood Effects": Social Processes and New Directions in Research. *Annual review of sociology*, 28, 443-478.
- Slater, T. (2005). Gentrification in Canada's Cities: From Social Mix to 'Social Tectonics'. In R. Atkinson & G. Bridge (Eds.), *Gentrification in a Global Context: The new urban colonialism* (pp. 40-57), Abingdon/New York: Routledge.
- Slater, T. (2006). The Eviction of Critical Perspectives from Gentrification Research. *International Journal of Urban and Regional Research*, 30(4), 737-757.
- Smith, D. P. (2005). 'Studentification': The Gentrification Factory? In R. Atkinson & G. Bridge (Eds.), *Gentrification in a Global Context: The new urban colonialism* (pp. 73-90), Abingdon/New York: Routledge.
- Smith, N. (1987). Gentrification and the Rent Gap. *Annals of the Association of American Geographers*, 77(3), 462-465.
- Smith, N. (2002). New Globalism, New Urbanism: Gentrification as Global Urban Strategy. *Antipode*, 34(3), 427-450.
- Stad Gent. (2010). *Het Ruimtelijk Structuurplan Gent: Naar een Kwaliteitsvolle en Open Stedelijke Ruimte*. Gent: Dienst Stedenbouw en Ruimtelijke Planning. Geraadpleegd via <https://stad.gent/over-gent-en-het-stadsbestuur/stadsbestuur/wat-doet-het-bestuur/uitvoering-van-het-beleid/ruimtelijke-ordering/ruimtelijk-structuurplan-gent-ruimte-voor-gent>.
- Stad Gent. (2013). *Gent in Cijfers: Omgevingsanalyse 2013*. Gent: Dienst Data-analyse & GIS, Strategie & Coördinatie. Geraadpleegd via www.gent.be/gentincijfers.
- Thomas, D., Fuhrer, U., & Quaiser-Pohl, C. (2008). Actors of the Gentrification and Their Place Attachment: A Study in a Urban Revitalization Area in East Germany. *Kolner Zeitschrift für Soziologie und Sozialpsychologie*, 60(2), 339-366.
- Tolsma, J., Van der Meer, T., & Gesthuizen, M. (2009). The Impact of Neighbourhood and Municipality Characteristics on Social Cohesion in the Netherlands. *Acta Politica*, 44(3), 286-313.
- Uitermark, J., Duyvendak, J. W., & Kleinhans, R. (2007). Gentrification as a Governmental Strategy: Social Control and Social Cohesion in Hoogvliet, Rotterdam. *Environment and Planning A*, 39(1), 125-141.

- Van Bouchaute, B. (2012). *Gentrificatie als Strategie van Stadsvernieuwing? Case: Gentse Stadsvernieuwing in de 19de-eeuwse Gordel 2000-2012*. (Masterproef in de Politieke Wetenschappen), Universiteit Gent, Gent.
- Van Criekingen, M. (2009). Moving in/out of Brussels' Historical Core in the Early 2000s: Migration and the Effects of Gentrification. *Urban Studies*, 46(4), 825-848.
- Van Criekingen, M. (2011a). Gentrification as Policy – Empirical Frontiers. *Belgeo*, 1(2), 65-74.
- Van Criekingen, M. (2011b). Meanings, Politics and Realities of Social Mix and Gentrification: A View from Brussels. In G. Bridge, T. Butler, & L. Lees (Eds.), *Mixed communities. Gentrification by stealth* (pp. 185-208). Bristol: Policy Press.
- Van Kempen, R., & Bolt, G. (2009). Social Cohesion, Social Mix, and Urban Policies in the Netherlands. *Journal of Housing and the Built Environment*, 24(4), 457-475.
- Verhaeghe, P.-P. (2013). *Etnische diversiteit, sociale cohesie en het Gentse identiteitsgevoel*. Wetenschappelijke presentatie gepresenteerd op de Studiedag Gent in Cijfers april 2013, Gent.
- Vicario, L., & Martínez Monje, P. M. (2005). Another 'Guggenheim effect'? Central City Projects and Gentrification in Bilbao. In R. Atkinson & G. Bridge (Eds.), *Gentrification in a Global Context: The new urban colonialism* (pp. 151-167), Abingdon/New York: Routledge.
- Walks, R. A., & Maaranen, R. (2008). Gentrification, Social Mix, and Social Polarization: Testing the Linkages in Large Canadian Cities. *Urban Geography*, 29(4), 293-326.
- Zukin, S. (2009). Changing Landscapes of Power: Opulence and the Urge for Authenticity. *International Journal of Urban and Regional Research*, 33(2), 543-553.

Appendix 1 – Operationalisering van de variabelen

Afhankelijke variabelen

a. Sociaal kapitaal:

Opbouw van de schaal a.d.h.v. 11 stellingen uit de LBHM 2013

21. We willen je een aantal uitspraken voorleggen over het contact met je buren. In hoeverre ben je het eens met deze uitspraken? Je krijgt 5 antwoordmogelijkheden.

Uitspraken	Helemaal akkoord	Akkoord	Neutraal	Niet akkoord	Helemaal niet akkoord
1. Contact met de buren is voor mij niet nodig	1	2	3	4	5
2. Ik groet mijn buren altijd.	1	2	3	4	5
3. Ik sla al eens een praatje met de buren	1	2	3	4	5
4. Ik kan bij mijn buren terecht om hulp te vragen	1	2	3	4	5
5. Mijn buren vragen mij al eens om hulp	1	2	3	4	5
6. Ik kan minstens een van mijn buren ook als vriend beschouwen	1	2	3	4	5
7. Ik kan aan minstens een van mijn buren mijn verhaal kwijt	1	2	3	4	5
8. Mijn privacy wordt in de buurt gerespecteerd	1	2	3	4	5
9. Ik heb vertrouwen in de mensen die in mijn buurt wonen	1	2	3	4	5
10. Ik heb té weinig contact met de buren	1	2	3	4	5
11. Ik kom niet overeen met mijn buren	1	2	3	4	5

Cronbach's Alfa = 0,880

Vragen 2,3,4,5,6,7,8,9 worden omgekeerd gecodeerd om een rechtlijnige interpretatie van sociale cohesie te bekomen. De Cronbach's Alfa van de nieuwe variabelen is gelijk aan 0,880, wat de keuze voor een schaal legitimeert.

De schaal wordt opgesteld door de gemiddelde waarde te berekenen van de antwoorden op de items, onder voorwaarde dat er minstens 7 van de 11 items correct zijn ingevuld. Dit betekent dat maximaal 4 missings worden toegestaan.

b. Buurtbinding

Op basis van 25 stellingen wordt een nieuwe factor onderscheiden die de hechting met de buurt meet. Na een factoranalyse waarbij elke factor met eigenwaarde kleiner dan 1 werd onderscheiden, werd gekozen om de grens vast te leggen op maximaal twee factoren. Dit omdat enkel de eerste factor van belang is voor de verdere analyse en een kleinere tabel meer overzichtelijk is.

Er wordt gekozen voor een factoranalyse in plaats van een hoofdcomponenten analyse omdat het niet louter om datareductie gaat, maar er ook wordt verondersteld dat er latente variabelen aanwezig zijn. De factoranalyse wordt geroteerd (varimax) om de interpretatie te verduidelijken.

Principal Axis Factoring, Varimax rotatie.

33. Hieronder staan een aantal uitspraken over jouw buurt. In hoeverre ben je het eens met deze uitspraken?
Je krijgt 5 antwoordmogelijkheden.

<i>Items: Uitspraken over jouw buurt</i>	Niet-geroteerde	Varimax factoren	
		(1)	(2)
1.Ik zou nergens anders willen wonen	,460	,679	,003
2.In vind het vervelend als anderen kritiek leveren op mijn buurt	,143	,378	,016
3.Uit deze buurt ga ik niet zo gauw weg	,598	,772	,057
4.Ik voel me zeer goed in deze buurt	,692	,814	,173
5.Voor mij is het belangrijk dat ik precies in deze buurt woon	,567	,753	,001
6.In deze buurt voel ik me erg thuis	,662	,809	,092
7.Ik ben een beetje trots op deze buurt	,647	,795	,122
8.Kinderen kunnen veilig spelen in de buurt	,271	,434	,288
9.De gebouwen in mijn buurt zijn over het algemeen mooi	,385	,600	,156
10.Er is voldoende groen in mijn buurt	,226	,409	,241
11.De parken en groengebieden zijn voldoende onderhouden	,243	,290	,398
12.De straten en voetpaden in mijn buurt zijn in een goede staat	,157	,276	,284
13.Er zijn voldoende voorzieningen en/of activiteiten voor kinderen in mijn buurt	,435	,068	,656
14.Er zijn voldoende voorzieningen en/of activiteiten voor jongeren in mijn buurt	,430	,024	,655
15.Er worden voldoende activiteiten voor gepensioneerden (ouderen) georganiseerd in de nabije omgeving	,359	-,080	,594
16.Er worden voldoende activiteiten voor volwassenen georganiseerd in de nabije omgeving	,391	-,053	,623
17.De mensen in de buurt gaan over het algemeen aangenaam met elkaar om	,203	,383	,238
18.De Stad houdt voldoende rekening met de mening van de bewoners in haar aanpak van de buurt	,372	,104	,601
19.De Stad heeft voldoende aandacht voor problemen in de buurt	,362	,102	,593
20.Er zijn voldoende basisvoorzieningen in mijn buurt (winkels, bank, postkantoor, ...)	,070	,097	,247
21.Er is voldoende openbaar vervoer in mijn buurt	,050	,091	,205
22.Er is voldoende parkeerplaats in mijn buurt	,104	,231	,225
23.Er zijn voldoende fietsstallingen in mijn buurt	,131	,149	,330
24.De politie houdt een oogje in het zeil in mijn buurt	,221	,114	,457
25.Er is genoeg buurtleven (activiteiten, feestelijkheden, ...) in mijn buurt	,216	,122	,448
Eigenwaarde		6,245	3,292
% verklaarde variantie	33,584%		

KMO = 0,868; Barlett's Test of Sphericity ***

Factoren:

(1) Buurtbinding: items 3,4,5,6,7 (grenswaarde: > 0.7)

(2) Voorzieningen en activiteiten in de buurt: items 13,14,15,16,18,19 (grenswaarde: > 0.5)

De eerste factor valt te interpreteren als de mate van buurtbinding. De factor zelf wordt niet opgenomen als nieuwe variabele; enkel de items die hoog scoren worden in een nieuwe schaal gegoten (items 3,4,5,6 en 7).

Uitspraken	Helemaal akkoord	Akkoord	Neutraal	Niet akkoord	Helemaal niet akkoord
3. Uit deze buurt ga ik niet zo gauw weg	1	2	3	4	5
4. Ik voel me zeer goed in deze buurt	1	2	3	4	5
5. Voor mij is het belangrijk dat ik precies in deze buurt woon	1	2	3	4	5
6. In deze buurt voel ik me erg thuis	1	2	3	4	5
7. Ik ben een beetje trots op deze buurt	1	2	3	4	5
Cronbach's Alfa = 0,902					

Ook hier worden de variabelen omgekeerd gecodeerd om de schaal rechtlijnig te kunnen interpreteren. De gemiddelde waarden van de antwoorden op de items wordt berekend vanaf er 3 van de 5 items correct zijn ingevuld. Dit betekent dat maximaal 2 missings worden toegestaan.

Onafhankelijke variabelen

BUURTKENMERKEN

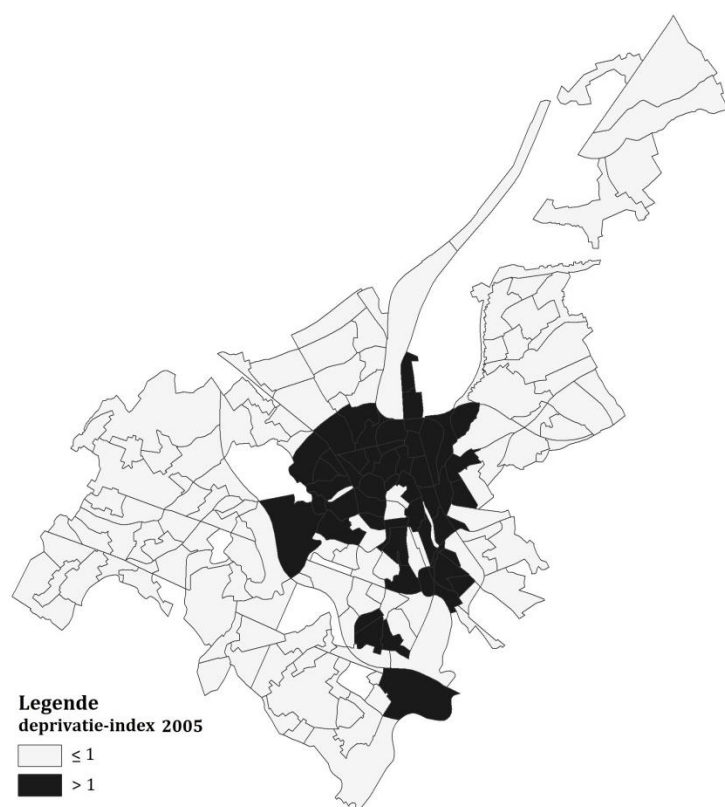
c. Sociaal-economische deprivatie en opwaardering

De precieze berekeningen voor de deprivatie-index uit 2005 en 2012 zijn afhankelijk van de inkomens- en werkloosheidsdrukgegevens van Gent als geheel in het desbetreffende jaar. Na invulling van deze gegevens in de formule bekomen we volgende twee formules:

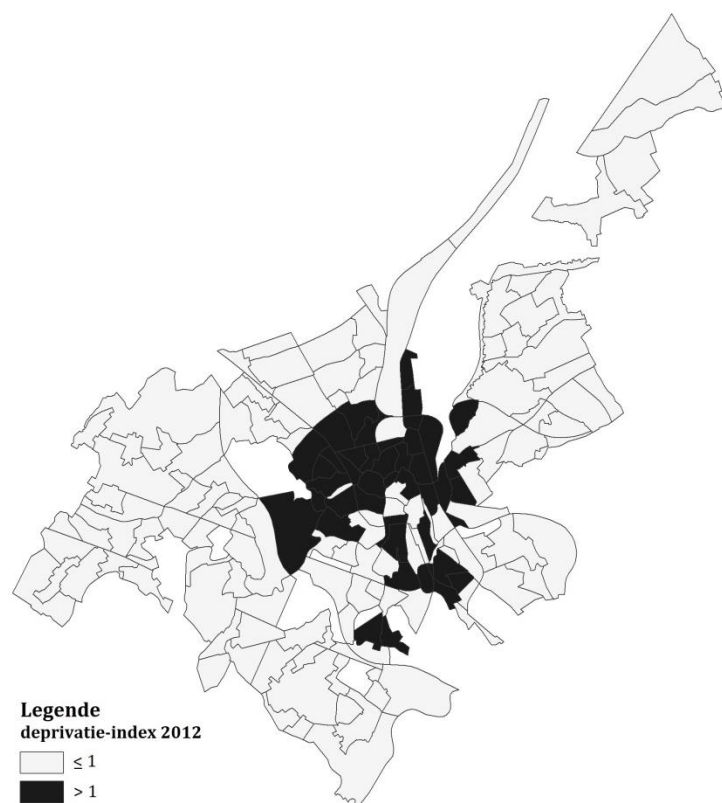
$$deprivatie\ 2005 = \frac{\left(\frac{\text{mediaan netto inkomen sector}}{\text{€ 13225}}\right)^{-1} + \frac{\text{werkloosheidsdruk sector}}{10,3\%}}{2}$$

$$deprivatie\ 2012 = \frac{\left(\frac{\text{mediaan netto inkomen sector}}{\text{€ 17175}}\right)^{-1} + \frac{\text{werkloosheidsdruk sector}}{8,1\%}}{2}$$

Figuur 3: 51 gedepriveerde sectoren in 2005.

Figuur 4: 43 gedepriveerde sectoren in 2012.

Figuur 5: 85 Gentse sectoren die sterkere opwaardering kenden dan geheel Gent tussen 2005-2012.

d. Sociaal-economische heterogeniteit

De Herfindahl-index van sociale mix wordt berekend o.b.v. 14 inkomensklassen, met gegevens uit 2012²¹. Het gaat telkens om het aantal belastingsplichtigen in de sector binnen de welbepaalde inkomenscategorie. De proportie van deze groep wordt berekend ten opzichte van het opgeteld aantal belastingsplichtigen van alle categorieën. Gezien het redelijk groot percentage missings binnen de beroepscategorieën zou een berekening met het werkelijk totaal aantal belastingsplichtigen een meer afwijkende heterogeniteitsmaat opleveren. In de nieuwe berekening worden missings binnen een categorie als waarde '0' beschouwt.

²¹ Geïndexeerde inkomensklassen (ref. jaar 2007), Algemene Directie Statistiek en Economische Informatie, Stad Gent.

e. Gentrificatie

Na bovenstaande berekeningen worden volgende 31 sectoren verondersteld gentrificatie te hebben ondervonden tussen 2005 en 2012 (in oplopende volgorde van deprivatie 2005):

Tabel 6: 31 sectoren die gentrificatie ondervonden tussen 2005 en 2012, waarvan 29 bevraagd in de LBHM 2013.

Statistische sector	Deprivatie 2005	Deprivatie 2012	Opwaardering 2005-2012	Gentrificatie (dummy)	In LBHM?
Pekelharing	1,0147	1,0007	1,01	1	x
Keizerspark	1,0267	0,8512	1,21	1	x
Zwijnaarde - Industrie	1,0762	0,8179	1,32	1	x
Groot Begijnhof	1,1714	1,1178	1,05	1	x
Heernis	1,2177	0,9682	1,26	1	x
Flora	1,2290	0,9568	1,28	1	x
Brugse Poort	1,2308	1,1528	1,07	1	x
Galgenberg	1,2341	1,1669	1,06	1	x
Ekkergem	1,2613	1,2307	1,02	1	x
Brusselse Poort	1,3037	1,1094	1,18	1	x
Sint - Jacobs	1,3059	1,1914	1,10	1	x
Begijnhofdries	1,3166	1,2170	1,08	1	x
Gent - Centrum - Zuid	1,3299	0,9404	1,41	1	x
Patershol	1,3530	1,1633	1,16	1	x
Rustoord	1,4005	1,3153	1,06	1	x
Sint - Macharius	1,4356	1,2809	1,12	1	x
Voormuide	1,4400	1,4338	1,00	1	x
Briel	1,4649	1,4120	1,04	1	x
Drongensteenweg	1,4656	1,4570	1,01	1	x
Muide	1,4704	1,2690	1,16	1	x
Ham	1,4735	1,4628	1,01	1	x
Groendreef	1,4768	1,4033	1,05	1	x
Rooigem	1,4771	1,4104	1,05	1	x
Dampoort	1,5468	1,4322	1,08	1	x
Muidebrug	1,5930	1,5077	1,06	1	x
Rabot	1,6127	1,4545	1,11	1	x
Blaisantvest	1,7343	1,4711	1,18	1	x
<i>Oude Lieve (Wondelgem)</i>	<i>1,7668</i>	<i>1,2545</i>	<i>1,41</i>	<i>1</i>	<i>Niet in LBHM</i>
Tolhuis	1,8101	1,6442	1,10	1	x
Wondelgemstraat	1,8720	1,6252	1,15	1	x
<i>Wissenhagestraat</i>	<i>1,9403</i>	<i>0,9123</i>	<i>2,13</i>	<i>1</i>	<i>Niet in LBHM</i>

f. Etnische heterogeniteit

Etnische mix wordt in de LBHM bevraagd op de volgende manier:

23: Ik woon in een buurt ...

- 1: Met (bijna) alleen mensen van Belgische afkomst
- 2: Met meer mensen van Belgische afkomst dan mensen van een andere afkomst
- 3: Met ongeveer evenveel mensen van Belgische als van een andere afkomst
- 4: Met meer mensen van een andere afkomst dan mensen van Belgische afkomst
- 5: Met (bijna) alleen mensen van een andere afkomst

Hoe hoger de score op de variabele, hoe hoger de veronderstelde etnische heterogeniteit. De variabele wordt geaggregeerd tot op het niveau van de sector, waarbij telkens het gemiddelde wordt berekend van de individuele scores, en dit gemiddelde de etnische mix van de sector belichaamt. Het gaat op sectorniveau op een schaal van 1 tot 5 waarbij score '1' voor etnische homogeniteit vertegenwoordigt en score '5' etnische heterogeniteit'.

INDIVIDUELE KENMERKEN

g. Etniciteit

Etniciteit werd in de LBHM bevraagd onder volgende categorieën: Belg, West-Europees, Oost-Europees, Zuid-Europees, Turks, Marokkaans, Andere, Ik weet het niet.

Eerste analyses toonden aan dat de meeste etnisch-culturele minderheden zich positief verhouden tot de afhankelijke variabele. Een uitzondering op de regel waren West-Europese inwoners van de sectoren, die net negatieve scores vertoonden. Daarom werd bij de hercodering gekozen om West-Europeanen alsnog in een aparte categorie te houden. Turken blijven ook in een aparte categorie, gezien hun relatief grote aandeel in Gent. De andere etnische groepen worden in eenzelfde categorie geplaatst, namelijk 'andere etnisch-culturele minderheden'.

Appendix 2 – Univariate beschrijving van de variabelen

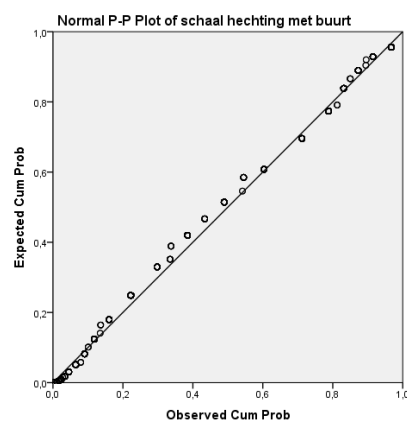
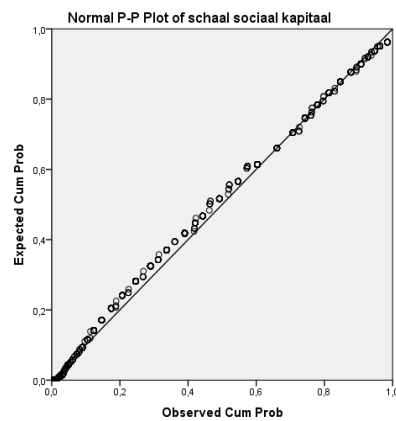
a. Afhankelijk variabele: sociale cohesie

	Mean (S.E.)	Skewness (S.E. of skewness)	N valid (% missings)
Sociaal kapitaal	3,70 (0,733)	-0,681 (0,050)	2374 (0,25%)
Buurtbinding	3,57 (0,839)	-0,456 (0,051)	2343 (1,58%)

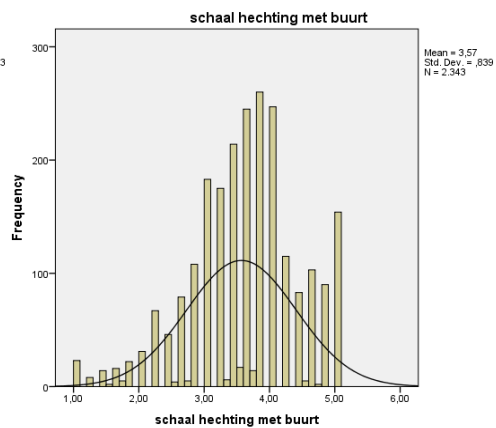
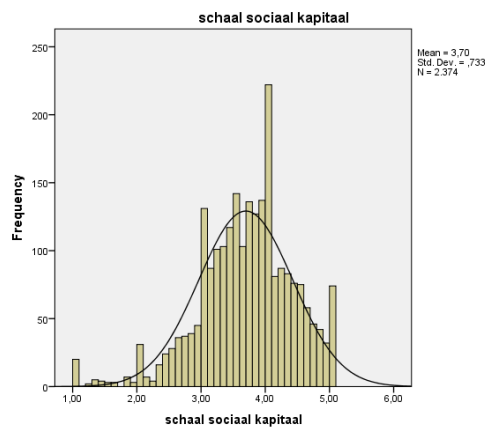
n = 2380

Assumptietesten:

1: Lineariteit

2: Normaliteit

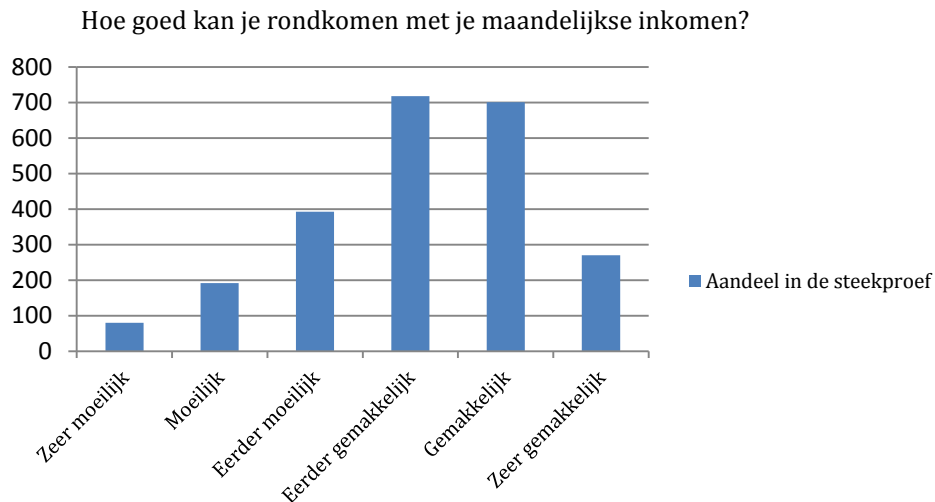
b. Onafhankelijke variabelen – individuele kenmerken

LEEFTIJD (n = 2380; 0% missings)

	Mean (S.E.)	Skewness (S.E. of skewness)	N valid (% missings)
Leeftijd	44,27 (18,713)	0,044 (0,050)	2380 (0,0%)

INKOMEN (n = 2354; 1,1% missings)

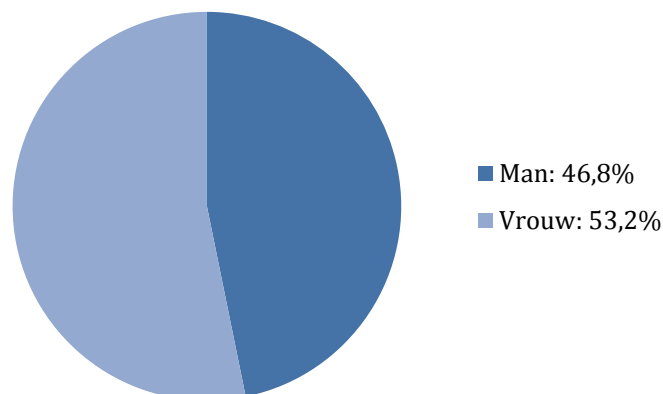
Categorische beschrijving:

Metrische uitkomst:

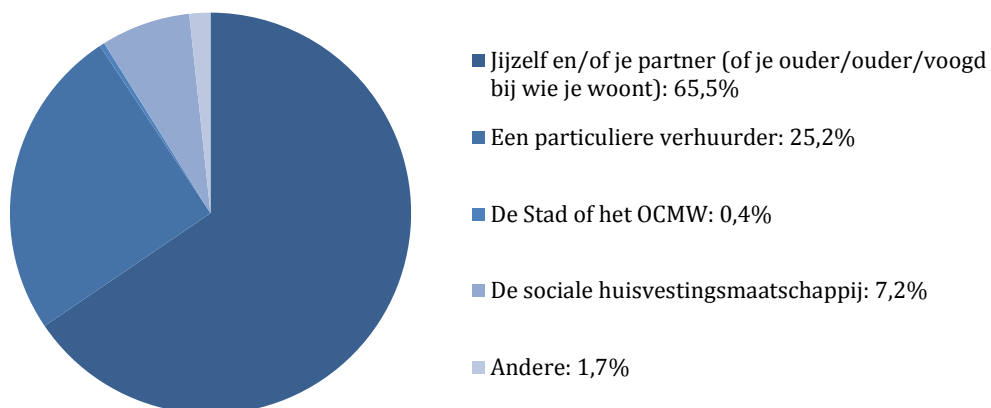
	Mean (S.E.)	Skewness (S.E. of skewness)	N valid (% missings)
Inkomen [0-5]	3,09 (1,24)	-0,502 (0,05)	2354 (1,1%)

GESLACHT (n = 2344; 1,5% missings)

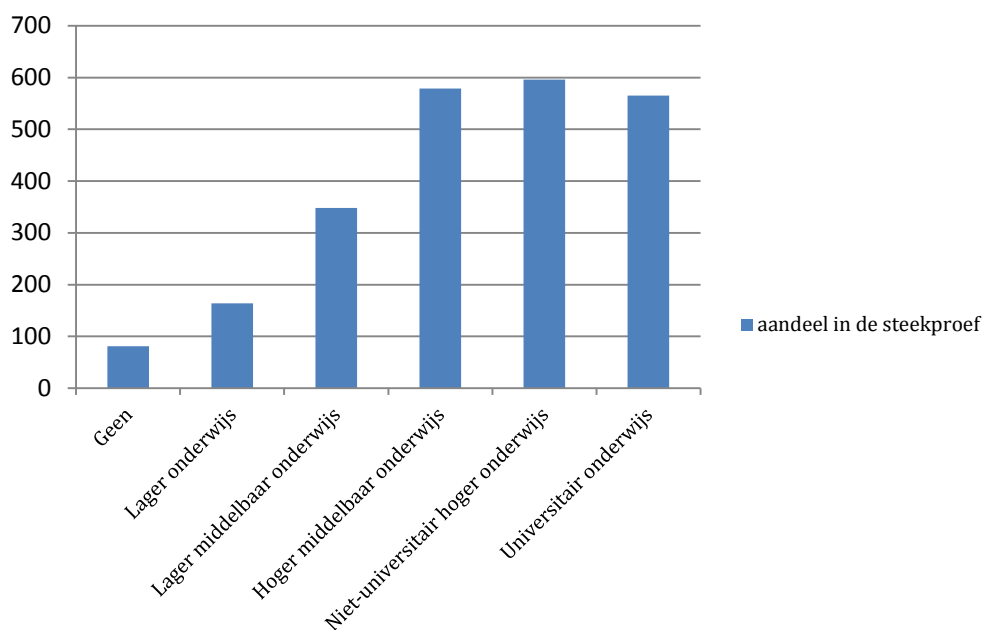
EIGENAARSSTATUS (n = 2351; 1,2% missings)

Wie is de eigenaar van je woning?

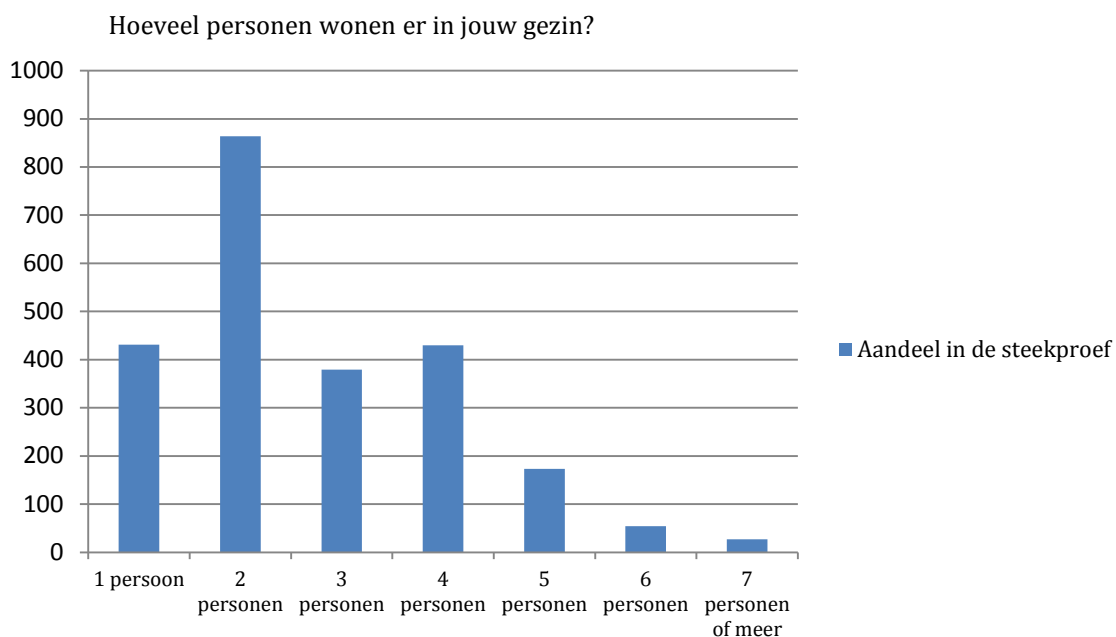
OPLEIDINGSNIVEAU (n = 2333; 2,0% missings)

Wat is je hoogst behaalde diploma?

GROOTTE VAN HET GEZIN (n=2358; 0,63% missings)

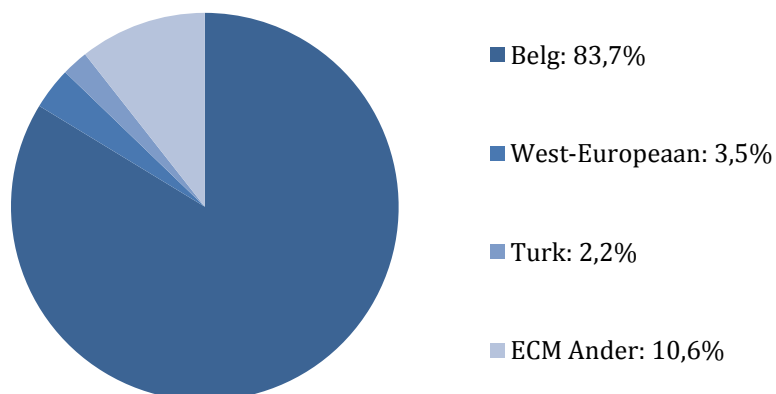
Categorische beschrijving:

Metrische uitkomst:

	Mean (S.E.)	Skewness (S.E. of skewness)	N valid (% missings)
Gezinsgrootte	2,71 (1,37)	0,754 (0,050)	2358 (0,00%)

ETNICITEIT (n = 2361; 0,8% missings)

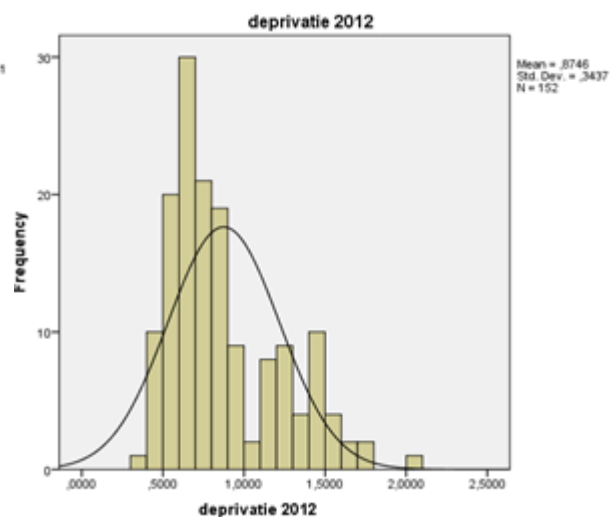
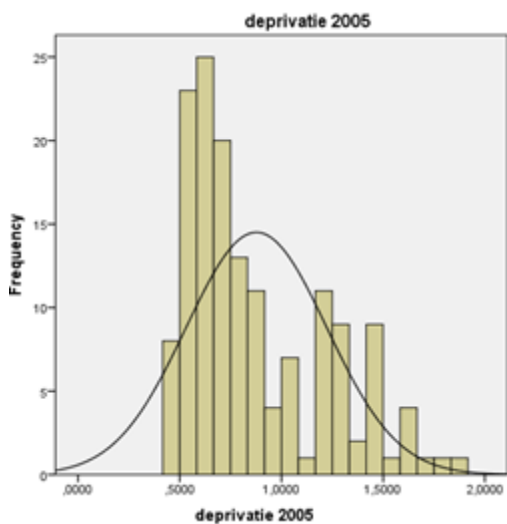
c. Onafhankelijke variabelen – buurtkenmerken

	Mean (S.E.)	Skewness (S.E. of skewness)	N valid (% missings)
Deprivatie 2005	0,877 (0,35)	0,909 (0,197)	151 (3,82%)
Deprivatie 2012	0,875 (0,34)	0,948 (0,197)	152 (3,18%)
Opwaardering 2005-'12	1,009 (0,15)	0,473 (0,199)	149 (5,09%)
Gentrificatie 2005-'12	n.v.t.	n.v.t.	157 (0,00%)
Geen: 128 (81,5%)			
Wel: 29 (18,5%)			
Sociale mix 2012 [-1,0]	-0,2721 (0,21)	-3,724 (0,051)	135 (14,01%)
Etnische mix 2013 [1,5]	1,7575 (0,75)	1,234 (0,19)	157 (0,00%)

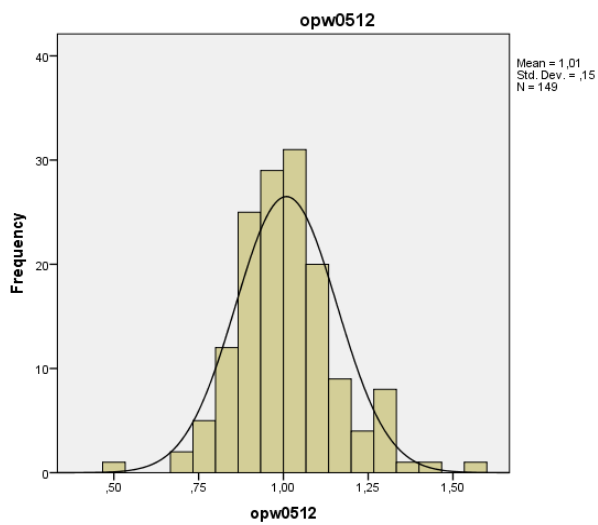
$n = 157$.

Normaalverdelingen:

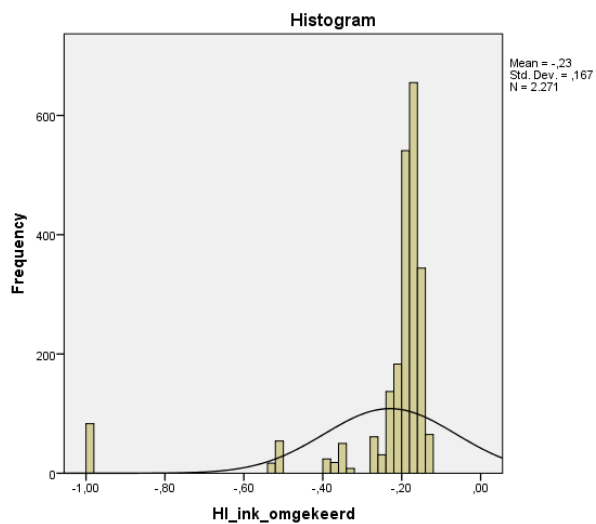
DEPRIVATIE 2005 (links) en 2012 (rechts):

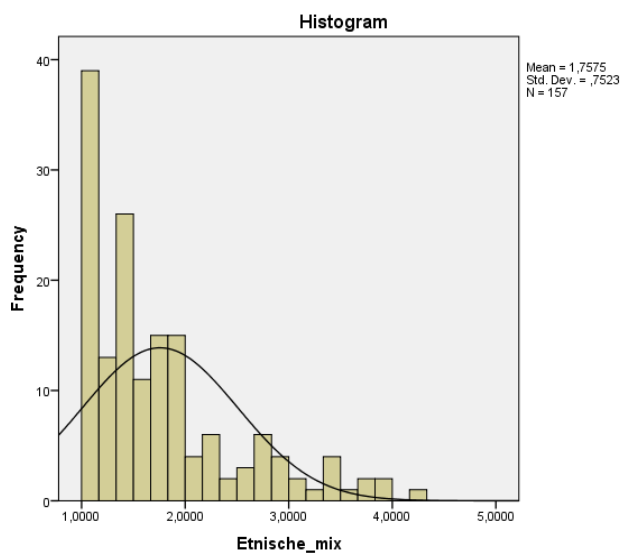
OPWAARDERING 2005-2012:

SOCIALE MIX: inkomensheterogeniteit (Herfindahl-index [-1-0]):

ETNISCHE HETEROGENITEIT [1,5]:

Appendix 3 – Bivariate beschrijving van de variabelen

Tabel 7: Bivariate beschrijving van de level 1-kenmerken.

	Sociaal kapitaal	Buurtbinding
CATEGORISCH: gemiddelde (standaardafwijking)		
Geslacht		
Jongen / man	3,6936 (0,699)	3,5215 (0,845)
Meisje / vrouw	3,6980 (0,760)	3,6042 (0,828)
Eigenaarsstatus		
Zelf eigenaar	3,7987 (0,724)	3,6531 (0,801)
Een particuliere verhuurder	3,5135 (0,674)	3,4292 (0,791)
De sociale	3,5214 (0,797)	3,2829 (1,109)
huisvestingsmaatschappij		
De Stad of het OCMW	3,4877 (0,733)	4,1722 (0,829)
Andere	3,3783 (0,802)	3,3750 (1,004)
Opleidingsniveau		
Geen	3,6650 (0,783)	3,7299 (0,999)
Lagere school	3,7550 (0,755)	3,7201 (0,920)
Lager middelbaar	3,6345 (0,828)	3,5216 (0,902)
Hoger middelbaar	3,6929 (0,755)	3,5513 (0,856)
Niet-universitair hoger	3,7622 (0,680)	3,5780 (0,764)
onderwijs		
Universitair onderwijs	3,6612 (0,637)	3,5146 (0,787)
Etniciteit		
Belg	3,7324 (0,741)	3,6064 (0,830)
West-Europeaan	3,5562 (0,743)	3,3478 (0,900)
Turk	3,7680 (0,596)	3,5298 (0,800)
Andere vreemdeling	3,4625 (0,644)	3,3692 (0,856)
METRISCH: Pearson correlations		
Leeftijd	0,147 **	0,155 **
Inkomen	0,073 **	0,143 **
Grootte van het gezin	0,052 *	0,001

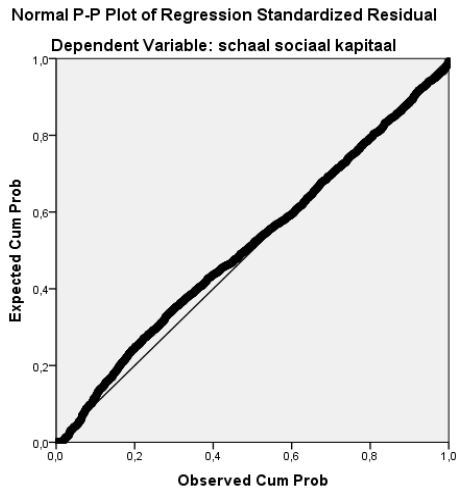
* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

Appendix 4 – Assumptietoetsen

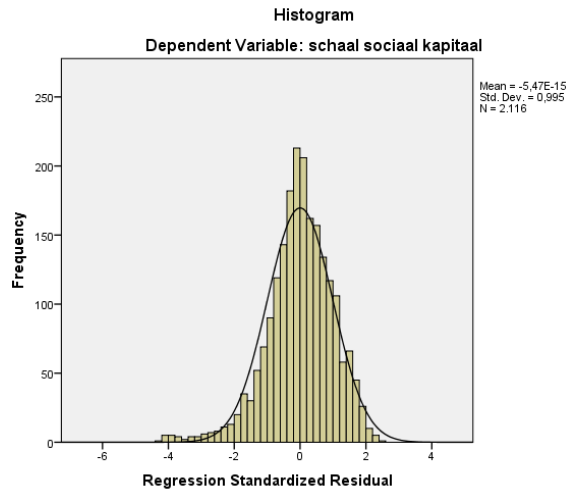
Meervoudige lineaire regressie getest in SPSS

1) Afhankelijke variabele: SOCIAAL KAPITAAL

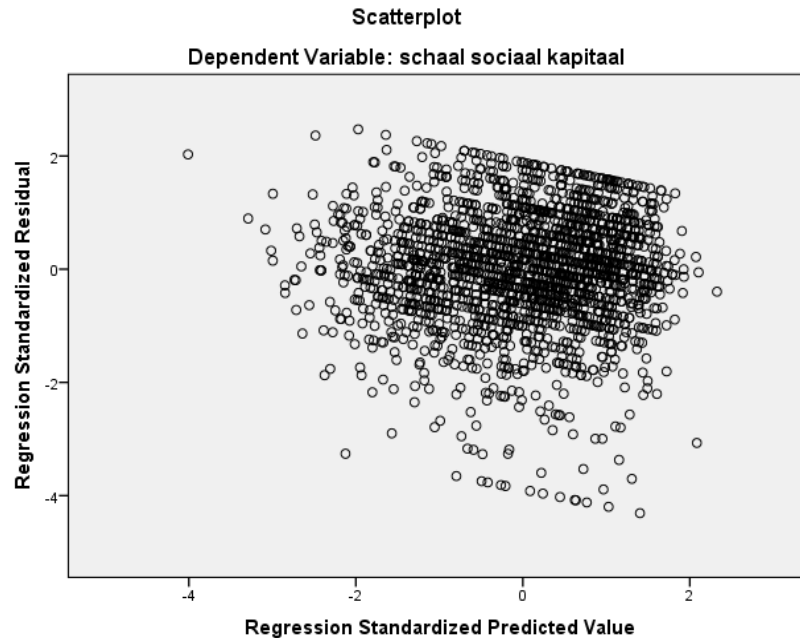
Lineariteit: OK

Normaliteit: OK

Homoscedasticiteit: OK

Geen multicollineariteit: OK

VIF nooit hoger dan 10 (max VIF = 7,173),
Tolerance nooit lager dan 0,10 (min
Tolerance = 0,139).

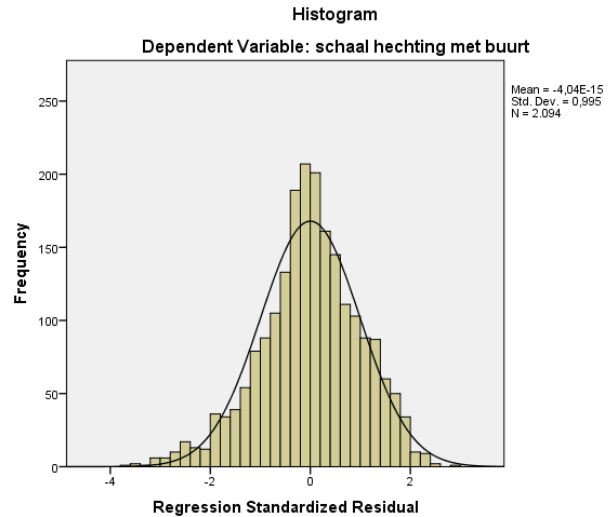
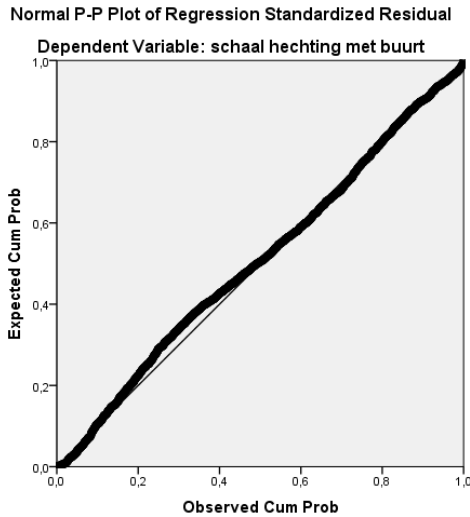
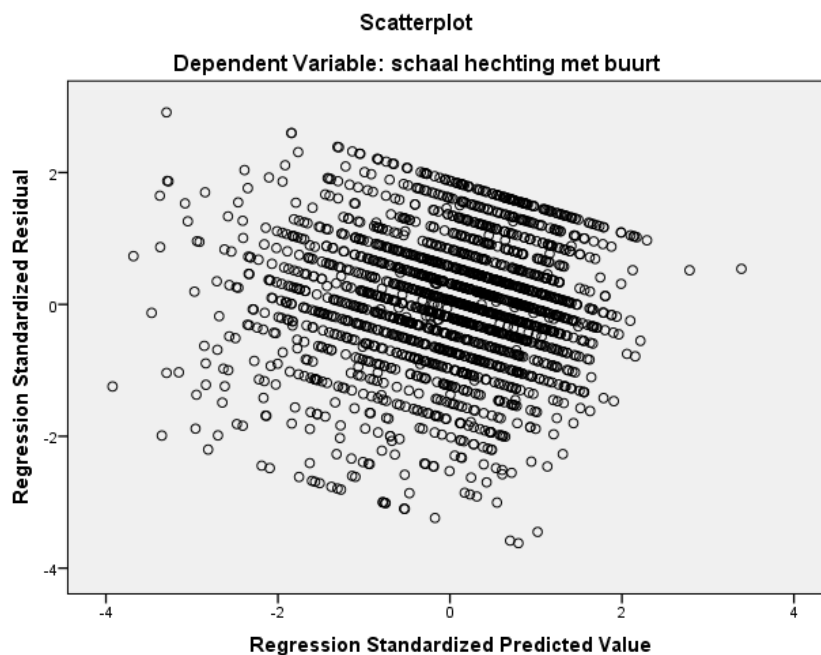
Geen autocorrelatie: Niet OK

Durbin-Watson = 2,003

→ > 2

Oplossing: Multilevel-analyse.

2) Afhankelijke variabele: BUURTBINDING

Lineariteit: OKNormaliteit: OKHomoscedasticiteit: OKGeen multicollineariteit: OKGeen autocorrelatie: Niet OK

VIF nooit hoger dan 10 (max VIF = 7,316);
 Tolerance nooit lager dan 0,10 (min
 Tolerance = 0,137).

Durbin-Watson = 1,953
 ➔ Zeer dicht bij 2.
 Oplossing: Multilevel-analyse.